

ВІДЕНСЬКИЙ АЛЬМАНАХ

„Української Мистецької Накладні“

==== П. РІЧНИК. ====

ВІДЕНЬ 1922.

Накладом »УМНИ«, Wien VIII., Lederergasse 20.

AY
837
U4
V54
rik 2
1922
с.1
ROBARTS

УКРАЇНСЬКА МИСТЕЦЬКА НАКЛАДНЯ І КНИГАРНЯ »У.-М.-НА«.

Art Publishing Company „UMNA“ Buch- und Kunstverlag „UMNA“

VIENNA VIII., Lederergasse 20, Tür 5 WIEN

Почтове Конто No. 194.259.

Через „Умну“ замовляється всі українські книжки.
„Умна“ приймає усі і книжки до комісової розпродажі.
Гроші з Галичини пересилати на конто „УМНИ“ до Земельного Банку у ЛЬВОВІ, Руська ул. ч. 20. — Адреса до замовлен: Kunstverlag „UMNA“, Wien VIII., Lederergasse 20/5.

Приймається замовл. на прибори шкільні і т. под.

Валютна і дорожняна підвижка застерігаєся!

ПОКАЗЧИК

важніших книжок та арт. виробів, які є на складі „УМНИ“:

Книжки:

Спиваник, оправлений, 68 образців, 128 стор., добрий папір.

той сам — люксусове видане.

Др. Назарук: Над Золотом Липою, 30 обр.

Рік на великій Україні.

Дзіковський: Бої коло Потутор.

Стрілецьким Шляхом, Пісні на 4 голоси.

Стрілецькі пісні на фортепян.

„Ukrainische Legion“. Брошура.

„Ручна граната“. Брошура.

Др. Ст. Рудницький: Ukraina. Wien 1919. 416 стор.

Др. Ст. Дністрянський: Цивільне право. 1062 стор.

Др. Кость Левицький: Німецько-український правничий словар.

Карта України, велика.

П. Франко: Лис Микита.

Пригоди Дон Кіхота.

Д. Січинський—Л. Людкевич: Ще не вмерла Україна.

200.-народних. Пісень на фортепян.

Д. Січинського: Укр. пісні під нот. на 1 гол. з пов. текст.

Дмитро Андрейко: „Звуки України“. Часть 1.

„	„	„	„	„	2.
„	„	„	„	„	3.
„	„	„	„	„	4.

UNIVERSITY OF TORONTO JUL 15 '10 LIBRARY

ВІДЕНСЬКИЙ

АЛЬМАНАХ

„Української Мистецької Накладні“

==== П. РІЧНИК. ====

LIBRARY

FEB
1

1924

ВІДЕНЬ 1922.

Накладом »УМНИ«, Wien VIII., Lederergasse 20.

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

Історичний календар.

Січень. 3. 1919. У. Н. Рада в Станиславові проголошує зєднання Зах. Об. із Придп. Україною. — 10. 1675. Запорожці під проводом Івана Сірка побили яничар, що нічу закралися на Січ. — 1. 1647. † Петро Могила, київський митрополит і український церковний письменник. — 1. 1888. † Осип Юрій Федькович. — 14. 1649. Візд гетьмана Богдана Хмельницького до Київа. — 17. 1654. Переяславська рада. — 21. 1703. Семен Палій розбив табор польського загального ополчення під Бердичовом. — 22. 1803. † Кирило Розумовський, останний гетьман України. — 22. 1918. Проголошення незалежної, суверенної Української Народної Рєпублики. — 22. 1919. Проголошення зєдинення Соборної України в Київі на Софійській площі. — 23. 1797. Помер у поході на Персів Антін Головатий, кошовий, що вивів Запорожців над Кубань. — 23. 1667. Андрусівська умова. — 26. 1915. † Михайло Павлик, письменник. — 28. 1734. † Данило Апостол, укр. гетьман. — 28. 1879. † Павло Чубинський, укр. письменник.

Лютий. 2. 1655. Боротьба Хмельницького з Поляками під Охматовом. — 3. 1812. * Евген Гребінка, поет. — 4. 1792. Другий поділ Поль-

щі, прилученя до Росії Волині й Поділя. — 6. 1704. Правобічний гетьман Самусь передав гетьманські клейноди Мазепі. — 9. 1918. Берестейський мир. — 14. 1897. † Панталеймон Куліш, поет і письменник. — 20. 1054. † Ярослав Мудрий, великий князь київський. — 26. 1608. † Князь Константин Острожський. — 27. 1664. Розстріляно полковника Богуна. — 27. 1915. Бої Українських Січових Стрільців під Лавочним і Славськом.

Март. 3. 1827. * поет Леонід Глібів. — 3. 1861. Знесення кріпацтва на Україні. — 4. 1780. Гр. Кирило Розумовський вибраний гетьманом України. — 8. 1787. Сидір Білий, вибраний отаманом »Вірного війська Запорозьського«. — 9. 1814. * Тарас Шевченко. — 10. 1816. † Тарас Шевченко. — 23. 1651. Винницький полковник Богун потопив в полонках на Бузі під Винницею багато польського війська. — 30. 1674. Правобічний гетьман Михайло Ханенко віддав булаву Іванови Самоїловичеві. — 30. 1915. Бої Українських Січових Стрільців під Славськом на горі Татарівці.

Цвітень. 12. 1596. Битва Наливайка та Лободи з Жолкевським на урочищі »Острий Камінь«. Жолкевський, зазнавши великих страт, мусів вертати до Білої Церкви. — 14. 1340. Смерть Юрія II. (Болеслава Тройдоновича), останнього самостійного галицького князя: отруїли його бояри за те, що сприяв латинській вірі. — 17. 1093. † князь Всеволод,

батько Володимира Мономаха. — 19. 1885.
† історик Микола Костомарів. — 21. 1113.
† київський князь Св'ятополк. — 22. 1920.
Варшавський договір. — 25. 1622. † гетьман
Петро Конашевич Сагайдачий. — 25. 1910.
† письменник і драматичний артист Марко
Кропівницький. — 25. 1913. † письменник
Михайло Коцюбинський. — 27. 1904. † пись-
менник і драматичний артист Михайло Ста-
рицький. — 29. 1918. Павло Скоропадський
гетьманом.

Май. 2. 1512. Кн. Константин Острож-
ський побив Татар під Вишнівцем над Гори-
нем. — 2. 1648. вибрано Богдана Хмельниць-
кого гетьманом. — 6. 1910. † поет і письменник
Борис Грінченко. — 6. 1659. Гетьман Іван Ви-
говський розбив московське військо під Коно-
топом. — 14. 1648. Битва на Жовтих Водах. —
14. 1648. Знесення панщини в Галичині. —
22. 1861. Перевезено і похоронено тіло Т. Шев-
ченка на Чернечій горі коло Канева над
Дніпром. — 25. 1125. Князь Мстислав засів на
великокняжім київським престолі. — 26. 1648.
Побіда Богдана Хмельницького під Корсунем.
— 28. 1722. Заведено на Україні «малоросій-
ську колегію». — 28. 1916. † письменник і уче-
ний Іван Франко.

Червень. 5. 1709. Іван Мазепа прибув до
шведського табору. — 6. 1224. Нещасна битва
руських князів із Татарами над рікою Калкою.
— 7. 1843. † поет Маркіян Шашкевич. —

8. 1653. Перемога Богдана Хмельницького над Поляками під Батогом. — 9. 1898. † поет Яків Щоголів. — 11. 1876. Указ, яким заборонено в Росії друкувати українські книжки. — 14. 1722. † гетьман Іван Скоропадський. — 17. 1895. † учений Михайло Драгоманів. — 18. 1569. Люблинська унія. — 23. 1870. † поет Амврозій Метлинський. — 25. 1205. Смерть князя Романа в битві з Поляками під Завихвостом. — 27. 1663. Брюховецький вибраний гетьманом. — 27. 1672. Самійлович вибраний гетьманом. — 28. 1768. Залізник і Гонти добули Умань.

Липень. 9. 1649. Козаки побили Поляків під Межибожем і Константиновом. — 9. 1651. Наказний гетьман Іван Богун виводить козацькі полки зпід Берестечка, кінець берестецької битви. — 10. 1649. Початок облоги Збаража. — 10. 1709. Битва під Полтавою. — 15. 1015. † великий князь Володимир Великий. — 18. 1775. Зруйнування Січі Москалями. — 26. 1662. Сомко і Ромодановський побили Юрія Хмельницького під Каневом. — 28. 1672. Дорошенко побив Поляків коло Четвертенівки над Богом.

Серпень. 1. 1913. † письменниця Ларісса Косач-Квітка (Леся Українка) в Сурам на Кавказі. — 5. 1657. † гетьман Богдан Хмельницький. — 5. 1911. † письменниця Олександра Кулішева (Ганна Барвінок). — 6. 1687. Іван Мазепа вибраний гетьманом. — 7. 1648.

Борьба Кривоноса з Поляками під Константиновом. — 10. 1907. † письменниця Марія Марковичка (Марко Вовчок). — 13. 1873. † поет Антін Могильницький. — 15.—16. 1649. Перемога Хмельницького під Зборовом. — 16. 1657. Юрій Хмельницький обраний гетьманом. — 17. 1772. Прилучено Галичину до Австрії. — 17. 1704. Козаки побили Поляків під Сінявою. — 20. 1843. † письменник Григорій Квітка-Основ'яненко. — 23. 1662. Юрій Хмельницький побив Москалів під Криловом. — 27. 1589. Турки й Татари облягли Львів. — 30.—31. 1648. Перемога Хмельницького під Пилявцями.

Вересень. 2. 1657. Похорони Богдана Хмельницького в Суботіві і вибір Івана Виговського гетьманом. — 13. 1657. Золотаренко побив Поляків під Сепелінцями. — 3. 1709. † гетьман Іван Мазепа. — 6. 1672. П. Дорошенко здобув Каменець Подільський. — 16. 1727. Данило Апостол обраний гетьманом. — 12. 1903. Відкрито в Полтаві пам'ятник Іванови Котляревському. — 15. 1907. † письменник і драматичний артист Іван Тобилевич (Карпенко Карий). — 19. 1914. Насильне вивезення із Львова Москалями українського митрополита Андрія ґр. Шептицького в глибину Росії. — 24. 1914. Перший бій Укр. Січових Стрільців під Сянками.

Жовтень. 1. 1877. † учений Осип Бодянский. — 9. 1655. Б. Хмельницький побив Поляків під Городком. — 13. 1648. Відхід гетьмана

Богдана Хмельницького до Київа. — 14. 1624.
Напад Запорозжців на Царгород. — 16. 1648.
Богдан Хмельницький почав облогу Львова.
— 22. 1596. Берестейська унія.

Падолист. 3. 1648. Богдан Хмельницький залишив облогу Львова. — 3. 1848. Барикади у Львові. — 10. 1709. Здобуття Батурина Москалями. — 3. 1834. † батько нової доби укр. письменства Іван Котляревський. — 3. 1888. † Стефан Качала, політик, письменник і меценат. — 11. 1893. † славний байкар і поет Леонід Глібів. — 15. 1678. Б. Хмельницький облягає Замость. — 15. 1709. Іван Скоропадський вибраний гетьманом. — 18. 1838. * письменник Іван Нечуй-Левицький. — 20. 1709. Цар Петро велів стягти полковника Чечеля за оборону Батурина перед московськими військами.

Грудень. 3. 1848. † Євген Гребінка. — 4. 1803. † Іван Кальнишевський, останній кошовий Запорозжської Січі. — 12. 1900. † Олександр Кониський, письменник. — 19. 1240. Батий зруйнував Київ. — 21. 1764. Скасування гетьманщини. — 24. 1653. Перемога Богдана Хмельницького під Жванцем. — 26. 1637. Нещаслива битва Павлюка з Потоцьким під Кумейками. — 28. 1724. † наказний гетьман Павло Полуботок. — 31. 1637. † гетьм. Павлюк.

Відмолодження.

Після др. Е. Штайнаха.

(З ілюстраціями. На правах рукопису.)

Залози, які характеризують самчика або самичку, складаються властиво з двох залоз. Одна з них служить до розплоду, бо витворює сімя; вона складається із численних клітинок. Друга залоза, розкинена поміж тими клітинками, тож називають її міжклітинням або клітинами Лейдіга. Ці міжклітини витворюють виділини, які переходять прямо в кров і викликають т. зв. другорядні полові об'яви, передівсім жвавість, силу та охоту до праці, почуття житевої радості та молодечий вигляд. З часом міжклітини видають цих виділин усе менше й менше а потім зовсім нидіють і наступає старість. При відмолодженню ходить отже проце, щоб міжклітини допровадити до буйного розросту саме тоді, коли вони починають нидіти і при помочи їх збільшеної діяльності вплинути корисно на цілий організм.

Вже 1910 р. написав Штайнах про свої досліді над пересаджуванням полових залоз із самця на самичку й навпаки. Ці досвіди до-

казали наглядно, що виділини зародневих залоз спричиняють половий розвій з усіма його тілесними та душевними прикметами.

В дальшому перебігу праць помітив Штайнах, що коли молодому валахови (до дослідів уживав головно щурів [мус декуманус]) пересадити муда другого молодого щуря, то по якимсь часі не тільки на ново виступають усі обяви мужескості, але виступають значно сильніше, як у звичайного осібняка тогож віку, особливо під зглядом полового гону, що пояснюється буйним розростом полової залози. Подібні спостереження зробив Штайнах і над самичками. У самичок можна було викликувати ці обяви також при помочи насвітлення полових органів непочатої самички лучами Рентгена.

Але коли розвій або недорозвій залежить у великій часті від полових залоз, то насувається питання: чи можна спинити старечість? Чи можна через оживлення старої полової залози викликати знов і знов обяви молодости на тім самім осібняку? Чи можливе відмолодження?

Досвід відповів на це: так!

Переведення спроб.

Білі щурі та їх схрещення з домашніми щурями були для Штайнаха матеріялом, над яким працював 20 літ, заки наважився надрукувати перші висліди своїх праць. Щурі живуть

звичайно 27—30 місяців. Між 18 а 23 місяцем появляються перші ознаки старости, що тривають ледви 2—3 місяці, до хвилі природної смерті.

Старечість можна пізнати точно по спадові живої ваги, втраті шерsti, особливо на мудовім мішку, та поменшенню або цілковитім заникну полової пристрасти та полової змоги. Молодий самчик пізнає сейчас самичку на порі, переслідує її завзято та наскакує і запліднює дуже часто. Старий самчик пізнає самичку, обнюхує, часом наскакує, але без сполування. Тоді час піддати його спробі відмолодження.

До передтим згаданих обявів старости, які відразу кидаються у вічі, належить ще згадати слідуючі: заник товщезового підкладу, через що зникають закруглення, відстає шкіра а вкінці вистирчають кости. Зуби стають замітно довші, очі мутніють. Не менше характеристичні зміни внутрішних орґанів.

Сіменні міхурчики, замолоду повні сімени, корчаться, вянуть і з рожевих робляться блідожовтими або білими. Великі сіророжеві платки крокової залози нидіють та стають блідожовтими.

Перекрій старечого ядра, гл. рис. 1 показує під дрібновидом звуження сіменних проводів, з яких мала тільки частина витворює нормальне сімя, прочі нидіють та випорожнюються зовсім.

Клітини Лейдіґа полової залози зменшуються, їх плязма тратить зернистість; частина клітні нидіє зовсім; на рис. 1.

При переводженню спроб відмолодження не треба чекати аж наступлять усі признаки старости, бо тоді уже часто буває за пізно,

Особливо у чоловіка належить поборювати обяви, які на старість найбільше долягають, тим більше, що вистарчає до сього легка операція.

Спроба відмолодження полягає на спостереженню, що штучно викликаний буйний розріст полової залози оживлює на ново її виділинову діяльність. Ці виділини спричиняють не тільки тілесні та духові полові ріжницьі, але вдержують також повноту сил протягом життя. Дослід вказує, що полова залоза відновлює автоматично свою виділинову діяльність і в хвилі, коли та автоматична діяльність устає або зникає цілком, повинен біольоґічний досвід відновити на ново її чинність.

Буйний розріст виділинової ткани можна викликати в ріжний спосіб: через підв'язання відводних проводів, навітлення або діланням хімічних середників. З тих усіх способів найліпшим показалося підв'язання. Підв'язувати можна або відвідницьі, як це вже роблено давніше, або перев'язується місце поміж ядром а головкою примудка, що значно ліпше, бо тоді

нема небезпеки, що зраниться або загне кровоносні судини, незвичайно ніжні, які перебігають по відвідниці. Незачеплення цих судин є конче потрібне для удачі операції, в противному випадку наступає омертвіння або ятріння ядра. Підв'язання примудка можна перепровадити або від сторони черева або через розріз ядрового мішка. При цій другій операції вистарчає малий розріз шкіри, через який витягається на зовні ядро, подвійно перев'язує та перетинає сіменні проводи поміж ядром а примудком, робить теж саме з другого боку, закладає ядра назад аж під черевну яму, зашиває внутрішній мішок і шкіру та покриває рану ксероформовим кольодієм. За який тиждень усувається шви і з окремої клітки, де піддержувано температуру 25 градусів, переводить щура до його давньої клітки.

Всі роблені спроби були точно протоколовані і ось тут слідує короткий витяг протоколу ч. 62:

2. III. 1914. Обосторонне подвійне підв'язання та переріз сіменних проводів між ядром а примудком.

12. III. Рана загоїлася, при всадженню до клітки зрілої самички обнюхування, переслідування але нема наскоку.

20. III. Численні і нагальні полові акти. По кождім наскоку трівка ерекция.

23. III. Половий гін ще збільшився.

30. III. Сила, відживлювання та відвага як у молодого самчика. Прибуло 40 грамів на вазі.

1 IV. Одно ядро винято серед короткої наркози під етером для розгляду половой залози.

11. IV. Полова змога на повній висоті.

16. IV. З молодими двомісячними щурями бавиться залюбки.

24. IV. Ядровий мішок покривається наново густим волосом. Ціле футро стає густе, блискуче та чисте. Самчик робить вражіння однолітка.

20. VII. Полова змога а навіть пристрасть тріває у незменшеній мірі вже 4 місяці.

19. VIII. Сила мязів, пристрастність і всі психічні обяви удержуються на висоті свіжої молодечої сили. Полова змога значно більша від нормальної.

30 X. Полова змога поменшаєся.

1. XI. Полова змога по семи місяцях погасла.

18. XI. Поведення байдужне, цікавість зникла. Повна духова старість. Вага тіла спадає скоро.

28. II. Щоб перевести досліди над половими частинами забито щуря у віці 36 місяців.

Данні. Цей щурь був одним із троїх, на яких одночасно переведено спробу у віці 27 місяців. Всі прочі самчики тогож породу по-

вмирили природною смертю перед або скоро по 27 місяці життя. У всіх трьох полова змога вигасла вже від 5—6 місяців, ядровий мішок порожний і лисий. Шерсть, осолито на шиї, хребті та насаді хвоста прорідла, тіло худе, мязи слабкі, сіменні міхурці дуже малі, зниділі, білі, крокова залоза мала, порожня, жовтава та зниділа.

Щур міг іще жити приблизно один місяць, пережив би отже на 8—10 місяців усіх своїх братів, які повмирили зі старости. Сім місяців по операції жив іще самчик у повній половій змозі, серед тілесної та духової молодечої свіжости і то помимо вирізання одного ядра. Через операцію відсунулося смерть приблизно на одну четвертину нормального життя.

З а к л ю ч е н н я.

Через підв'язання сіменних проводів викликається на ново буйний розріст нечинної уже полової залози. Вже протягом кількох тижнів викликає відновлена полова залоза зміни на тілі й дусі.

В тім часі нидіє переважна частина сіменних клітин, що вказує на їх мале гормональне значіння, а на незвичайне гормональне значіння клітин полової залози. Не є виключено, що клітини Сертоля, які в значній частині заховуються в доброму стані, беруть теж участь у виділиновій чинності.

Полові органи розвиваються більш нормального, що спричиняє еротизацію мізку.

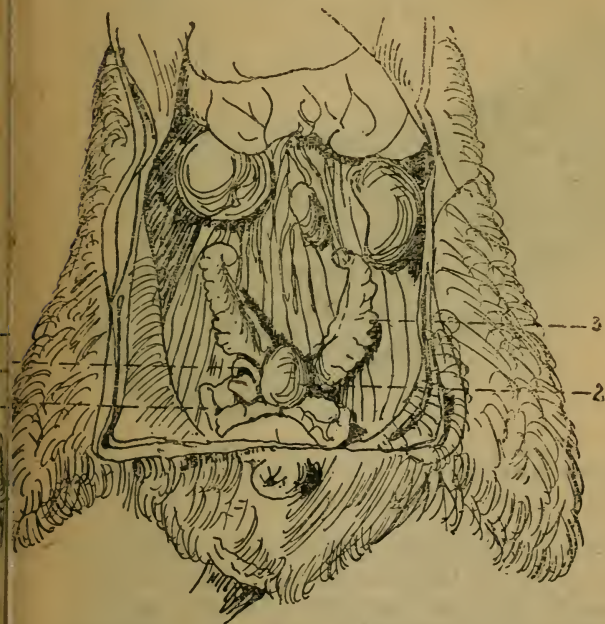
Зверхні та внутрішні зміни знаємо вже з попереднього.

Формаліновий препарат другорядних полових об'єктів старости в самчика.

1. Відвідниця. 2. Мочевий міхур. 3. Сіменні піхурчики
4. Плати крокової залози.

На рівні з відновленням тканин появляються на ново і їх ділання. Наступає жадоба їди, збільшається вага, звірина переходить вдруге молодечий зріст.

Формаліновий препарат брата з того самого породу, 5 тижнів по підв'язанню. Всі полові органи сильно розвинені та повні виділин. Ядровий мішок розр'єся то покритий буйною шерстю.

1. Відвідниця. 2. Мочевий міхур. 3. Сімєнні піхурчки.
4. Крокова залоза.

На місце легкої втомливості та непорушності настає побільшена рухливість, цікавість, охота до бійки та заздрість. Серце і змисли працюють знов нормально.

Полова безсилість заміняється в бурливу пристрасть.

Перекрій ядра старого щуря самця.

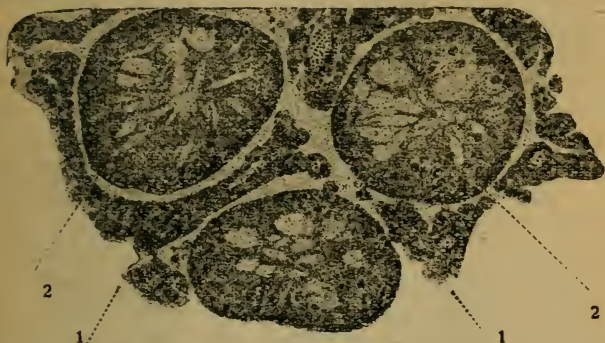
1. Поодинокі рідко розкинені т. зв. клітини Лейдіга, заниділої полові залози. 2. Сіменні проводи в стані запуску.

Першим діланням перевязання являється буйний розрість полові залози і заник сіменної залози. Другим діланням є віднова органів і їх чинностей. З часом відновляється також сіменна залоза а за вісім місяців більшість сіменних каналіків відроджує на ново та інтензивно витворює сімя. Звіринна ткань не

має точно обмеженого віку. Коли до старої, занедалої ткани допровадити витвори виділових залоз, ткань оживає і росте наново.

— Чужородне відмолодження.

Відмолодження можна теж досягнути через пересадження старцеві молодого ядра. Цей спосіб можна назвати чужородним в проти-

Перекрій ядра брата щура того самого приплоду 5 тижнів по підвизанню.

1. Сильний розріст полові залози, багаті на клітини Лейдіта у всіх стадіях росту. 2. Загальний заник сімєнних проводів по причині підвизання. Видно ще добре удержані клітини Сертєлія.

ставленню до попереднього, який можна назвати самородним. Як уже сказано вище, смерть по самородним відмолодженню наступає серед повної апатії, через це, що мізок відмовляє послуху, хоча прочі органи знаходяться

ще в доброму стані. Очевидно полова залоза перестає ділати. Гось тоді, коли стара залоза перестає ділати, можна заступити її иншою, молодою, при помочи пересадження. Ядра виймається трьохмісячному самчикови і насаджує старому самчикови підшкірно на черевні мязи по обох сторонах. Коли хоч одно з них прийметься, то за три тижні можна вже помітити ділання, яке обявляється особливою половою змогою, оживленням прочих духових обявів, жвавистю, цікавистю та чепурністю.

При злущі само- і чужороднього способу наступає смерть серед найтящої апатії, по 40 місячним життю, отже майже рік пізніше, як у инших пробних осібняків тогож породу.

Добрий вислід дослідів, пороблених при пересаджуванню полових залоз у морських свинок, спричинив примінення цього здобутку і на людях у випадках втрати, занедужання або недорозвитку полові залози. До пересадження уживано скритих ядер молодих, здорових людей. Ядро засаджувано на поздовжнім мязі черева. Обяви старости, як слабкість мязів, неохота до праці, повільність, зник пам'яті та полові змоги зникали з часом а полові чинности поновлювалися.

Відмолодження самичок.

Старість самичок характеризується тими самими обявами що і самчика, долучається тіль-

ки охоплюють піхви та зник грудних залоз. Із внутрішніх органів нидіє особливо яєшник та матка. Зникає очевидно плідність. Самчик ніколи не насакає і не стараєся навіть запліднювати старої самички мимо полового голоду.

Самородний спосіб (підв'язання яєшника) не дає добрих вислідів. Вже ліпшим okazaлося ділація лучів Рентгена на яєшники, причому полові органи сильно розвивалися.

Зате пересадження давало все знамениті наслідки. Гарно розвинені яєшники чотиромісячної самички, виняті в початках першої вагітності, пересаджується підшкірно на мязи черева. Це викликає подвійне ділаання: наперед ділає пересадень, потім ділають відновлені, власні полові залози.

Спроби на людях.

Спроби на людях довели теж, що старість не є невилічимою педугою. В певних границях можна на неї ділати. Вже спроби роблені на пізних валахах доказали, що пересадження ділає корисно на духові обяви.

Ізза своєї легкості та незалежності від чужого пересаднього матеріялу самочинний спосіб надається до відмолоджування найліпше.

Із трьох протоколів спроб, роблених на людях, наведемо тільки один.

Купець, 66 літ, від пяти літ обяви старости, як легка втомливість, тяжкий віддих при входженню на сходи, підупадок духових сил,

замітне ослаблення пам'яті, полова пристрасть майже зівсім вигасла, обличчя у зморщках, м'язи слабкі, настрої пригноблений, вага 53 кг.

12. XI. 1919. Операція відхідниці; загальний стан по операції поганий, спад ваги на 48 кг.

12. I. 1920. Обустороннє перевязання відвідниці при її виході з примудка. 4 тижні по перевязанню незвичайне поліпшення загального стану. Незвичайний апетит, тижневий прибуток на вазі коло 2 кг.

6 тижнів по перевязанню виступає, незрозуміло для пацієнта, полова пристрасть, получена з сильними та довгими ерекціями. Пацієнт має почуття нової, свіжої мужеської сили.

По десяти тижнях пам'ять відновлена на ново а типічні об'яви старости зникли безслідно. Вигляд цвітучий, зморщки вигладилися, вага 60 кг.

Очевидно, що число літ не може бути міродатним, коли ходить про час, у якому мається перевести спробу. Об'яви старости дуже індивідуальні, тож в однім випадку прийдеться поборювати передчасний занепад сил молодшої людини, в другім зняти гнітучий тягар із плечей старця. Але належить тямити, що поодинокі об'яви старости поборюється легше, ділання легкої операції виступає скорше і трівкійше, коли перевести його на організмі ще не зовсім вичерпанім.

У жінок найкрасший вислід дає пересадження яєшника, але утрудняє його залежність від пересаднього матеріялу.

Старіючі яєшники можна оживити оперативно через самочине пересадження або при помочи насвітлення лучами Рентгена.

Насвітлення, коли воно не надто сильне, зменшає або й зовсім спиняє місячку, викликає цілковитий зник продукуючого систему а одночасно частинне відродження та буйний розріст виділинової ткани яєшника. Ділання відновленої полової залози і других залоз, які стоять із нею у звязи, представляються сумарично яко відмолодження.

Теорія зглядности.

(Після А. Айнштейна.)

Спеціальна теорія зглядности.

Загальні відомости.

Геометрія Евкліда опирається на певних основних поняттях як точка, пряма лінія, площа, про які маємо менше більше виразні поняття і на певних простих твердженнях (аксіомах), які приймаємо за правдиві якраз на основі тих понять. Всі прочі твердження зводиться до аксіомів т. зн. доказує. Якесь твердження є тоді правдиве, коли його в прийнятій спосіб випроваджено з аксіомів. Питання про правдивість геометричних тверджень зводиться до питання про правдивість аксіомів. А одначе поняття правдивості не підходить зовсім до висказів геометрії Евкліда, бо правдивими можемо називати тільки згідність із дійсним предметом, так що твердження, що через дві точки можна тільки одну пряму попровадити не має нічого спільного із правдивістю або неправдивістю. Геометрія займаєся

не відношенням своїх понять до предметів дійсності тільки логічним зв'язком понять поміж собою.

Остаточно можемо сказати, приймаючи деяку неточність, що правдивість геометричних тверджень можемо доказати цирклем і лінією.

Віддаль двох місць на площі означуємо при помочи одиниць довжини, себто міримо метром; місце в просторі означуємо при помочи картезійського систему співрядних, які від даної точки в просторі ведемо прямо до трьох ціпко сполучених із собою під прямими кутами площ. Три прямові вимірюємо після законів геометрії Евкліда.

Загально беручи можемо сказати, що для означення якоїсь події у просторі послугуємося якимсь ціпким тілом, зглядом якого подія відбувається.

Основним законом механіки Галілея-Ньютона є відомий закон безвладности тіл, який каже, що тіло, яке знаходиться достаточо далеко від інших тіл, знаходиться або в спочинку або в рівномірному прямім рухові. Уклад співрядних, зглядом якого закон безвладности заховує свою силу, називаємо «укладом співрядних Галілея». Коли один уклад співрядних відбуває рівномірний рух зглядом другого, який є укладом Галілея, то й перший уклад мусить бути укладом Галілея і всяка подія перебігає після тих самих законів супроти одного, як і супроти другого укладу (рухи приймаємо не оборотові).

Це твердження називаємо »принципом зглядності«. Як довго були люде переконання, що всі природні появи даються представити клясичною механікою, не було ніяких сумнівів, що до правдивості принципу зглядності. Але клясична механіка не в силі відповісти на деякі прояви електромеханіки та оптики. Одночасно отже можнаби оспорювати і правдивість принципу зглядності. Одначе той принцип із найбільшою точністю згоджується із дійсністю в області механіки, яка зі свого боку так чудесно віддає рухи небесних тіл. Вже з цього можна припускати, що коли принцип зглядності відповідає фактам у так широкій області, то й на інших областях теж буде правдивий.

Коли людина порушається у залізничному возі в напрямі руху цього останнього, то після клясичної механіки її скорість зглядом землі є сумою скорості поїзду і її власної. Коли назовемо β скорість людини зглядом землі, c скорість людини зглядом поїзду а ϕ скорість поїзду, то $\beta = c + \phi$. Пізнійше докажемо, що цей закон не згоджується із правдою.

Всі знаємо, що світло розходитьсь у порожнім просторі зі скорістю $c = 300.000$ км/сек. і то для усіх красок однаково. Голяндській астроном Де Зіттер доказав, що скорість світла не залежить від скорости руху тіла, яке видає це світло.

Коли представимо собі поїзд, який порушається по рейках і луч світла в тім самім на-

прямі (приймаємо порожню), то швидкість світла зглядом поїзду (в) буде, після вище згаданого теорему суми швидкостей, менша чим зглядом насипу, а іменно $v = c - \phi$. Вислід протривитья принципів зглядності, бо після того принципу швидкість світла в порожні мусить бути однакова так зглядом поїзду, як і зглядом насипу. Але коли всякий луч порушається зглядом насипу зі швидкістю c , то зглядом поїзду закон швидкості світла в порожні мусить бути інакший в протриворічності до принципу зглядності. З правдою у такім разі незгоджується або принцип зглядності або закон швидкості світла. А одначе Г. А. Льюренц доказав із абсолютною певністю правдивість закону про сталість швидкості світла в порожні.

Теорія релятивності дає льобічний звязок поміж одним законом і другим і доказує, що незгідності поміж ними нема. До цього доходимо через аналізу фізикальних понять про час і простір.

Час міримо годинником. Про дві або більше подій кажемо, що вони відбулися одночасно, коли при їх спостереженню вказівки годинників, що коло подій знаходяться, знаходилися у цім самім положенні. Очевидно приймаємо, що годинники йдуть однаково скоро. Для глядача, який знаходиться у поїзді, що стоїть на насипі, дві події (прм. удари блискавки в насип у рівний віддалі від поїзду

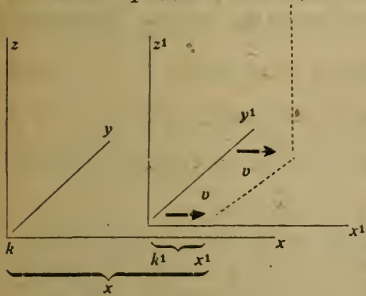
в один і другий бік поїзду) будуть тоді одночасні, коли запримітять їх при положенню вказівки на одному місці. Але коли поїзд порушається у один бік, то ті події, які зглядом поїзду без руху є одночасні, не будуть для глядача у поїзді серед руху одночасними, бо він від одної події віддаляється а до другої зближається (зглядність рівночасности). Загально можемо сказати, що кожде тіло згляду (уклад співрядних) має свій окремий час і тільки при означенню тіла згляду подання часу має якийсь змисл. Так отже в супереч фізиці, поняття подання часу не є безглядне, залежить радше від руху тіла зглядности.

Після цього можемо сказати, що коли чоловік пройде якусь віддаль у поїзді за одну секунду зглядом поїзду в руху, то той час не буде секундою зглядом насипу. Але й сама віддаль, пройдена в одній секунді, змірена в поїзді, не буде такою самою, коли її змірити із насипу (при помочи одночасности двох крайних точок тої віддалі, зазначених одночасно на насипі).

Як бачимо розбіжність між принципом зглядности а законом про скорість світла повстала ізза двох, нічим неоправданих гіпотез клясичної механіки: 1. розмір часу поміж двома подіями не залежить від руху тіла зглядности і 2. віддаль двох точок цілкого тіла не залежить від руху тіла зглядности. — Коли відкинемо ці дві гіпотези, то тоді відпаде тео-

рема додавання скоростей і зникне розбіжність закона скорості світла і принципу зглядності. — Але як у такому разі виразити залежність часу і місця одної події на укладі співврядних у руху (прм. на поїзді підчас їзди) до укладу співврядних у спочинку (прм. насипу)? Чи є якесь відношення часів і місць поодиноких подій із згляду на оба тіла згляду, так, щоби луч світла мав ту саму скорість c і зглядом насипу і зглядом поїзду? Це відношення подає перемінник Льюренца, закон переміни величин простору і часу при переході від одного тіла згляду до другого.

Всі події в просторі представляємо при помочи співврядних площ і часу. Виміри на площах подають довжини прямих x, y, z , час t а по часі t', x', y', z' , скорість руху одного укладу (k') зглядом укладу, який знаходиться у спочинку (k) означаємо буквою v (вимір подає x').

Коли $y = y', z = z'$ то

$$x' = \frac{x - vt}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}} \quad \text{а} \quad t' = \frac{t - \frac{vx}{c^2}}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}}$$

де c = скорість світла. Коли » c « приймемо за безконечно велике, то дістанемо $x' = x - vt$, $y' = y$, $z' = z$, $t' = t$, отже перемінник Галілея після старої механіки з абсолютним характером часів і довжин.

Після перемінника Льоренца закон скорості світла згоджується так зглядом укладу співрядних у русі (поїзд), як зглядом укладу в спочинку (насип), бо і $x = ct$ і $x' = ct'$, отже для обох укладів скорість c є однакова (одержаємо ці вартості, коли у третім і четвертій взорі перемінника Льоренца підставимо за $x = ct$ і їх через себе поділимо).

З перемінника Льоренца бачимо рівнож, що довжина метрової жердки в русі в напрямі її довгої осі не виносить один метр. Довжина залежить від скористі, виносить $\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}$. При скорості руху рівній скорості світла $v = c$, булоби $\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}} = 0$, при ще більший скорості був би корінь уявним. Заключаємо з цього, що скорість c є граничною скорістю у теорії зглядности, якої ніяке ціпке тіло не може осягнути.

Подібно діється із годинником, який із зростом скорості йде поволійше, так що секунда стає довшою і виносить $\frac{1}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}}$. І тут ско-

рість c є недосяжною граничною скорістю.

Досвідом одначе цього потвердити не можемо, бо годинники і мірильні жердки можемо в практиці порушати зі скорістю, яка є дуже мала супроти скорості світла.

Зате досліди фізика Фізо (Fizeau) і Земана (Zeeman) потвердили це блискучо на иншій області фізики. — Відповідь на питання, яка буде скорість світла в рурі, коли тою трубою перепливає плин зі скорістю v , супроти рури, дає клясична механіка теоремою суми скоростей $W = v + w$ (взір А); W = скорість світла супроти рури, w = скорість світла супроти плину; ця скорість усе однакова чи плин порушається, чи ні, а на основі перемінника

$$\text{Льоренца дістанемо } W = \frac{v + w}{1 + \frac{vw}{c^2}} \text{ (взір Б).}$$

Найдокладніші поміри признали взір Б за правдивий, бо віддає скорість світла точнійше чим на 1%.

Досвід потвердив блискучо теорію зглядності. Загально можемо сказати про кождий природний закон, що математичний звязок поміж одним укладом співрядних перемінних прєстору часу k а другим k' (в русі) віддає цілковито перемінник Льоренца. Це дуже упрощує теоретичні досліджування природних законів. Клясичну механіку треба тільки дещо змінити, щоби допасувати її до теорії згляд-

ності, головню в області скорих рухів, де скорість матерії v не надто уступає скорості світла c . Таку скорість подибуємо в практиці на електронах і йонах; при других рухах відхилення від законів клясичної механіки за малі, щоб їх практично можна було замітити.

Досліди над електро-магнетним діланням у просторі із скінченою скорістю розходяження доводять до переконання, що і в гравітаційнім законі Ньютона нема безпосереднього, безчасового ділання в простір, тільки ділання у простір, яке розходитьсь із скорістю світла.

Спеціяльна теорія зглядності повстала із теорії електро-магнітних появів Максвеля-Льоренца. Всі досвіди, які потверджують цю другу теорію потверджують одночасно й першу. Згадаю про згідність із теорією зглядності впливу зглядного руху землі на світло, яке доходить до землі із сталих зір. Цей вплив об'являється маленьким пересуненням спектральних ліній світла, яке походить з зір, супроти цих самих спектральних ліній світла з земського джерела (прінціп Доплера). Численні досвіди рішили цей вплив у користь теорії Льоренца-Максвеля.

Клясична механіка уважає простір трьохвимірним. Всяку точку в просторі (в спочинку) можна точно означити трьома співрядними (числами). Про безпереривність (контінуум)

простору кажемо тому, бо до кожної даної точки, означеної числами x, y, z , можемо знайти довільно близьку точку, означену числами x', y', z' . — Але що всі фізичні явища відбуваються у часі тож світ Мінковського має чотири виміри x, y, z, t і є безпереривний, бо кожда подія має довільно близько другу подію x_1, y_1, z_1, t_1 . Час, який був у клясичній фізиці безглядною величиною, незалежною від положення і руху тіла згляду ($t = t'$ після перемінника Галілея) втратив свою незалежність у теорії зглядності після перемінника Льоренца

$$t' = \frac{t - \frac{v}{c^2} x}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}}. \quad \text{Після цього рівняння різниця}$$

часу $\Delta t'$ між двома подіями зі згляду на K' не зникає навіть тоді, коли різниця Δt тих самих подій зникає зі згляду до k . Чисто простірна віддаль двох подій у' відношенню до k має часову віддаль у відношенню до k' . Близький звязок чотировимірного простору до трьохвимірнього геометричного простору Евкліда знайдемо, коли замість звичайної співрядної t вставимо пропорціональну мниму величину $\sqrt{-1} ct$. Тоді співрядна часу грає ту саму роль, що й три співрядні простору.

Ці погляди Мінковського причинилися незвичайно до розвитку загальної теорії зглядності.

Загальна теорія зглядности.

Спеціальний принцип зглядности каже, що загальні природні закони (прм. механіки або закон поширення світлі в порожні) звучать однаково, чи послугуємося насипом яко тілом зглядности (k), чи поїздом (k_1). Кожде тіло зглядности, було однакове, коли воно зглядом K виконувало прямолінійний, рівномірний, безоборотовий рух. Всі ті тіла зглядности можна уважити за тіла зглядности Галілея.

Загальний принцип зглядности поширює це твердження також на тіла зглядности в довільнім руху, хоча кождий відразу зауважить, що зглядом поїзду при нерівномірнім русі механічні закони є інші, як при рівномірнім або стоячим.

Після сучасних поглядів фізики нема безпосереднього ділання на віддаль. Магніт витворює довкола себе фізикально реальне магнітне поле, яке ділає на шматок заліза і його притягає. Камінь тому падає на землю, бо земля витворює довкруги себе поле тяготи (гравітаційне поле), яке ділає на камінь і спричинює його спад. Сила ділання зменшається в міру віддалювання від землі після цілком точного закона. Поле тяготи в протиставленню до магнітного і електричного має дуже замітну прикмету. Всі тіла в тому полі дізнають прискорення, яке зовсім не залежить ані від матеріялу, ані від фізичного стану тіла. Папірчик і шматок олова спадають у безвоздуш-

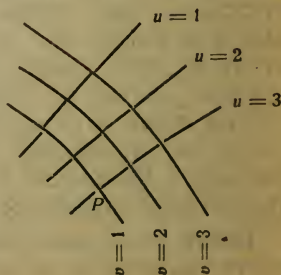
нім просторі однаково скоро. Після Ньютона (сила) = (безвладна маса) x (прискорення). А що прискорюючою силою є тягар, то можемо сказати (сила) = (тяжка маса) x' (напруження поля тяготи.) Прискорення не залежить від маси, так що для даного поля тяготи безвладна і тяжка маса тіла є собі рівні. З цього бачимо, що одна й та сама прикмета тіла, залежно від обставин, стає раз »безвладністю«, раз »тягарем«.

Принцип зглядності дозволяє чисто теоретичною дорогою вишукувати свійства поля тяготи. Тіло, яке супроти k (тіло згляду в спочинку) описує рівномірний прямолінійний рух, супроти прискореного тіла згляду k' виконує прискорений, криволінійний рух. Це прискорення, зглядно кривизна є впливом поля тяготи на тіло в руху. Цей вислід не новий. Незвичайну важність має примінення цього закону супроти луча світла, бо й він мусить порушатися у полі тяготи по кривій лінії. Це спостереження тим важне, що можна його порівняти з дійсністю, хоча викривлення лінії світляного луча, який переходить коло сонця, виносить ледви 1.7 дугових секунд. Це відхилення лучів й ствердила експедиція Royal Society під проводом астрономів (зоревідів) Едінгтона і Кромеліна 30. мая 1919 р. при фотографуванні затьміння сонця.

Помір »дійсного« часу в поли тяготи при помочи годинника на оборотовім тілі, при чім

сам годинник був би зглядом цього оборотового тіла в спочинку, є неможливий, бо той сам годинник на обводі оборотового тіла буде йти повільнійше, чим на осі обrotу тіла. Рівнож жердка, яка на осі має один метер, буде на обводі дещо коротша, коли нею мірити в напрямі руху, так, що відношення обводу до луча, вимірене тою жердкою не буде $\pi = 3.14 \dots$ тільки більше. Рівнож поняття прямої лінії тратить свою стійність. Ми не можемо отже подати точно співрядних x, y, z оборотового тіла після методи спеціальної зглядності, коли очевидно оглядаємо оборотове тіло з укладу K (укладу Галілея).

Безпереривність трьох вимірнього простору (простору Евкліда) можемо представити співрядними Картезія, бо тоді кожду точку цього простору знайдемо на площі, яка буде двохвимірньою. Але в безпереривності в просторі, які не дадуться вимірити укладом співрядних Картезія. Гавс (Gauß) винайшов метод до математичного представлення довільної безпереривності. Кождїй точці довільної безпереривності відповідає тільки чисел (співрядних Гавса),

кільки безпереривність має вимірів. Очевидно, що співрядними не будуть лінії прямі, тільки криві цілком довільні. Безпереривність буде захована, коли для довільної точки знайдемо другу, довільно близьку. Кожда точка означена укладом кривих u і v . Дві сусідні точки P і P' на поверхні представляються тоді співрядними $P - u, v$ $P' - u + du$ $v + dv$.

Спеціальна теорія відноситься до областей Галілея, т. зн. просторів, де нема поля тяготи. Тілом згляду служить тіло зглядності Галілея т. зн. ціпке тіло, супроти якого заховує свою важність твердження Галілея про рівномірний, прямолінійний рух ізольованої матеріальної точки.

Але в полях тяготи нема ціпких тіл із прикметами Евкліда, ані годинниками не міряться часу, ані метром довжин.

Загальна теорія приймає тому неціпкі тіла згляду, названі не без слухності «мякунами» зглядності. Вони не тільки довільно рухливі яко цілість, але й підчас руху дізнають довільних перемін виду. Для дефініції часу служать годинники з довільним ходом, які мають виповняти тільки одно услів'я: одночасні помітні показання сусідних собі годинників мають безконечно мало від себе різнитися. Мякуни зглядності відповідають укладам співрядних Гавса. Кожду точку мякуна уважається точкою у просторі, а зглядом неї уважається кожду непорушну точку в спочинку, як довго

мякун служить тілом зглядності. Загальний принцип зглядності вимагає, щоби всі ті мякуни могли бути ужиті, яко тіла зглядності з рівним правом до формулювання загальних природних законів. Закони не залежать від вибору мякунів. — Цим накладався далеко-їдуче обмеження на формулювання законів природи.

На основі цих даних не тяжко подати метод до розвязки поля тяготи. Кожде поле тяготи характеризується особливим поведенням годинників, мір довжини та відокремлених точок маси. Коли маємо ці дані обчислені на основі спеціальної теорії зглядності, то перерахуємо їх прямо із згляду до «мякуна», яко тіла згляду або до довільного укладу співрядних Гавса із узглядненням поля тяготи. Вплив поля тяготи на годинник, метер і точку маси буде відбуватися навіть тоді, після цих самих законів, коли то поле тяготи не дасться перерахувати із спеціального випадку Галілея при помочи самого перемінника співрядних. Цілком загальний закон поля тяготи мусить відповідати отсим даним : 1. закон згоджується із загальною теорією зглядності ; 2. коли в данім просторі є матерія, то про її ділання на витворення поля тяготи рішає тільки її безвладна маса або її енергія і 3. поле тяготи і матерія мусять відповідати законові про заховання енергії (і товчка).

Після теорії Ньютона маси притягаються пропорціонально до квадрату віддалення і

еліпси, по яких кружать планети, заховують стало своє положення супроти сталих зізд (коли не узглядняємо ділання инших планет і власних рухів сталих зізд). З цілою точністю стверджено на еліпсі Меркурія (у инших планет цей рух так повільний, що досі не вдалося його ствердити, хоча він існує напевно), що його еліпса руху обертаєся довкола сонця зі скорістю 43 дугових секунд на 100 літ.

Після загальної теорії зглядності всі планети виконують такий оборотовий рух і Меркур виконує його зі скорістю 43 дугових секунд, що й стверджено з відхиленням ледви кількох секунд.

З загальної теорії зглядності виходить пересунення спектральних ліній світла великих зізд супроти спектра тогож самого світла на землі. Досвід цього ще не потвердив, бо пересунення після теорії виносить дві мільйонові довжини світляної хвилі.

Варта ще застановитися над будовою всевіта на основі загальної теорії зглядності. Після теорії Ньютона має світ свого рода середину, в якій густота зізд є найбільша, до берегів, чим раз більше рідшає і переходить в кінці в безконечну порожню. З цього виходило би, що наш світ губить безпереривно світляну енергію, яка зникає у порожені поза світом. Зелігер приймає, що притягання двох мас у великій віддалі меншає більше, як після закона $\frac{1}{r^2}$. Через це осягається це, що середня

густота матерії може остати сталою аж у безконечність, при чому не творяться безконечно великі поля тягару. Цього не потверджує досвід ані не виходить із теорії, комплікує тільки закон Ньютона.

А одначе можна уявити собі після міркувань Гельмгольца і Поанкаре скінчений а все таки безграничний світ. Ріман обміркував трьохвимірний кулистий простір з скінченим об'ємом, означеним »лучем« $R = (2\pi^2 R^3)$ Представити собі простір можемо тільки на основі ціпких тіл, які виповняють його. Коли з якоїсь точки поведемо прямі у всіх напрямках і відміримо на кожній з них відступ r , то кінці тих прямих лежатимуть на поверхні (F') кулі, яку можемо вимірити квадратними мірами. При світі Евкліда $F' = \pi r^2$ при сферичнім F' менше як $r^2 \pi$. При зрості F' зростає r від зера аж до максимум, означеним яко »луч світа«, потім при дальшому зрості r меншає знов до зера. Прямі при виході з вихідньої точки з початку віддаляються чим раз більше, потім зближають і збігаються у »протиположній« точці, пробігши цілий кулистий простір. Такий світ є скінчений а одначе безграничний. Відміною кулистого світа є »едінтичний« світ, осередньо симетричний. Астрономічні досліди не вистарчають зовсім, щоб вирішити про безмежність чи кулистість світа. Після загальної теорії зглядності доходимо до ось якого погляду про будову простору: геометричні прикмети про-

стору не є відірвані, їх обосновує матерія. Про геометричну будову світа можемо говорити тільки тоді, коли знаємо стан матерії. Знаємо з досвіду, що при відповідно дібранім укладі співрядних скорість звiзд є мала супроти скорості світла (найбільшу скорість має Арктур, а іменно 415.6 км/сек.). Загально можемо прийняти, що матерія у світі є в супочинку. Поведення годинників і мір у полях тяготи виключає геометрію Евкліда до пояснення світа, але наш світ міг би тільки трохи різнитися від світа Евкліда, бо як показує рахунок навіть така маса як сонце тільки незначно впливає на міримість окружаючого простору. Світ міг би виглядати, як неправильно викривлена поверхня, не помітно різна від площі. Що до простору, то світ був би безконечний, але тоді середня густота матерії мусіла би бути зером. Такий світ (майже — Евкліда) не міг би бути всюди заселений матерією. Коли б світ мав мати середню густоту матерії, хоч трохи ріжну від зера, то не міг би бути світом майже — Евкліда, мусів би бути майже кулистим (або еліптичним), бо матерія в дійсності розкинена нерівномірно, але тоді мусить бути скінченим. Теорія подає навіть звязок поміж виміром світа а середньою густотою матерії, яка в ній знаходиться. »Луч« світа має тоді

$$R^2 = \frac{2}{k g'} \text{ при укладі цм. } \text{гр. сек.} \frac{2}{k} = 1.08 \cdot 10^{27};$$

g' = середня густота матерії.

Що кождий повинен знати про змінок?

Із історії вексля не знаємо точно ані часу ані місця його походження. Викликала його потреба; купці ізза ваги срібного чи то золотого гроша і непевности доріг, воліли брати з собою переказ на гроші, зложені в банкиря свого місця, що поручав свому приятелеві, в місці куди удавався купець, виплатити цю суму. При цім наступала звичайно заміна гроша одної держави на инший, тому по німецьки називається такий переказуючий лист »вексель« а по українськи »змінок«.

Векслеве право, яке було різне в різних державах, старалися усі європейські держави уодностійнити, щоби надати векслові світової сили обігу. На другій гацьській нараді 23. червня 1912. підписало 30 держав »спільний вексловий устав«.

Вексель це письменна обітниця або поручення до виплати певної суми гроша. Власний вексель (eigener, trockener, Solawechsel) є тоді, коли виставець (Aussteller, Trassant) обіцює сам виплатити

а переказаній (gezogener, trassierter, Tratte) коли поручає переказникові (Trassat, Bezogener) виплатити відборцеві (Wechselempfänger, Remittent) або іншому правному посідачеві векся (Wechselinhaber) векселеву суму (Wechselsumme) в речинці виплати (Verfallszeit).

Довжній скрипт мусить відповідати певним вимогам, щоби мати обігову та правну силу векся. І так переказаній вексель має: 1. слово вексель у тексті довжного скрипту т. зв. векслева замітка (Wechselklausel) в мові, в якій вексель виставлено; 2. точно означену векселеву суму; для правної сили вистарчає одно подання суми, звичайно подається числом і словами при чім на випадок різниці є міродатньою менша сума або сума подана словами; 3. імя переказника, який має за вексель заплатити; це може бути особа або фірма. Коли переказник напише поперек векся «принято» і підпишеться тоді вексель стає акцептом ц. зн. що переказник годиться заплатити виписану на векселеві суму. Кождий хто має вексель у руках може предложити його переказникові до приему. Переказник може зажадати, щоби предложено йому вексель ще раз на слідуючий день. Щоби уникнути наслідків, які повсталиби, коли би переказник відмовив приему, виставець має право заказати предкладання до приему. На вексях за оказанням і вексях які по означенім мусять бути предложені до приему, окрім підпису подає переказник також дату. За переказника, виставця або переносця може ручити

своїм підписом інша особа, як це часто ді
на вексях кредитових спілок; це назива
векслевою порукою або співпідписом (Aval).
Векся не можна виставляти на двох переказників
одночасно; 4. імя відборця, якому безпосередно
або на чіє поручення мається заплатити. Від-
борець може переносити вексель на інші особи,
через поставлення свого підпису на другій сто-
роні т. зв. переніс (Giro, Indossement). Через
це всі права до векся переходять на нового
власника, але переносець (Girant, Indossant)
ручить на приєм і заплату о скільки не зазначить
протівнього. Коли дальше передавання векся
не бажане, то це зазначається у тексті словами:
>Виплатить добр. Н. Н. але не на його поручення<
т. зв. заборонний вексель (Rektawechsel); 5. ре-
чинець виплати (Zahlungszeit, Verfallstag); вексель
без означеного речинця заплати уважається
векслем за оказанням (Sichtwechsel): речинець
може бути: а) на означений день, прм. 2. мая,
медію (medio) т. зн. 15. кожного місяця, ультімо
(ultimo) т. зн. останнього дня кожного місяця,
т. зв. точний вексель (Präzisewechsel); б) на
означений час від дня виставлення, вексель від
дати (Datowechsel) прм. за »х« днів, тижнів,
місяців дато (dato) т. зн. від сьогодні; в) за
оказанням, а віста (a vista, Sichtwechsel); вексель
за оказанням мусить бути предложений до шести
місяців від дня виставлення; при оказанню мусить
бути негайно сплачений; г) означений час після
оказання (Nachsichtwechsel) прм. 14 днів після

оказання; на цих вексях допускається застереження відсотків (Zins); 6. місце виплати; цим місцем, коли иншого не зазначено, є місце замешкання переказника — місцевий вексель (Platzwechsel), коли місцем виплати не є місце замешкання переказника тоді говориться про умісцевлений вексель (Domizilwechsel), нове місце заплати (Domizil), умісцевленця — особу, яка має заплатити (Domiziliat); 7. день, місяць, рік і місце виставлення; 8. підпис виставця (особи або фірми) який ручить за прийняття і виплату; виплату може переказати собі самому — переказаний власний вексель (trassiert eigener Wechsel).

Окрім цих 8 законних вимогів має звичайно вексель ще слідуєчі купецькі замітки: 1. замітку що до вартості (Valutaklausel), яка вказує що одержав виставець від відборця за одержану векселеву суму. В практиці заходять слідуєчі случаї: вартість (одержав) у готівці; вартість у товарах; вартість на рахунок, коли виставцеві зачислено суму на рахунок а не виплачено готівкою; вартість у вексях, коли виставець одержав инші векслі; вартість у самого себе коли вексель звучить на своє поручення; вартість після умови (Wert verstanden) коли окрема умова має остати тайною; на рахунок добр. Н. Н. (з імени подається звичайно тільки початкові букви), коли вексель виставлено на поручення другого (добр. Н. Н.) т. зв. вексель на поручення (Kommissionstratte, -rimesse); 2. замітку про повідомлення (Berichtsklausel) »після« або »без по-

відомлення», яка вказує переказникові чи має виплатити суму після чи без повідомлення, зі сторони виставця; 3. замітку про покриття (Deckungsklausel) »вартість вставте на рахунок« т. зн. що переказник має обтяжити рахунок виставця векслевою сумою; 4. на переказанім векслі перед слово вексель пишеться слово »перший« (Primawechsel), »другий« (Sekundawechsel), »третий« (Tertiawechsel), на своїм векслі слово »одинокий« (Solawechsel). З правила виставляється тільки один примірник векселя, але коли заходить небезпека втрати, при пересилці заграницю (Uebersettrate) виставляється два, три примірники і окрім слова »перший«, »другий«, »третий« кождий має касову замітку: »Заплатіть за цей перший (другий ні)« бо тільки один вексель може бути сплачений; перший посилається до приєму а другий і третій пускає в обіг.

Переказник аж із хвилиною підписання (приєму) векселя стає векслево зобов'язаним і стає приємцем (Akzeptant). Відборець може продати вексель — з виїмком забороннього — як всякий інший товар; в тій цілі пише на другій стороні примітку переносу (Eigentumübertragungsklausel) т. зв. переніс (Giro, Indossement) через що стає переносцем (Indossant, Girant) а новий власник стає вказаним (Indossator, Girator) і сам із черги може стати переносцем. Переніс звучить або на означену особу »для мене на поручення добродія« з датою і підписом, або вистарчає сам чистий підпис т. зв. чистий переніс (Blankogiro). Це

друге поручається тоді, коли немає певності чи задуманий відборець візьме його дійсно, бо тоді треба цілий переніс перечеркнути, що може обшзити обігову вартість векся. Зате при чистім переносі дальший обіг векся усувається з під усякої контролі. При перечеркуванні переносу прочий текст мусить остати читкий, рівнож не можна робити ніяких дописок тим менше радировань. Окрім згаданого може ще бути заступничий переніс (Prokuragiro), яким уповажується, прим. предложити вексель до »заінкасування« а суму цібрати для припоручника. І заступничі переноси можна передавати дальше. Кождий переносець ручить супроти нового власника за приєм і вчасну заплату векся, через що повстає непереривний ряд ручителів а »векслева сила« (Wechselkraft) векся оширається тоді на кредиті більшого числа осіб. Коли один із переносців не бажає собі дальшої передачі векся то додає до свого переносу замітку »не но поручення« т. зв. заборонний переніс (Rektagiro), а коли взагалі хоче скинути з себе всяку одвічальність, дописує »без зобовязання« (ohne Obligo). Очевидно вексель тратить тоді значно на вартості. Пустить відборець або переносець вексель із заборонним переносом у дальший обіг то ця передача не має веклевої сили, це тільки звичайно відступлення (Zession) і поступається із ним після горожанського права.

Приїде час викупу векся то він мусить бути негайно сплачений. Вчасне відібрання

грошей за вексель (Einkassierung) лежить на відвічальності власника векся, бо на случай занедбання тратить право до зворотнього домагання (Regress) у всіх переносців і виставця. Дальше ручать за вексель приємець і виставець власного векся. Виплата може послідувати тільки за оказанням векся. Коли мине речинець а від приємця не домагаються заплати, має він право зложити векслеу суму в суді або иншім покликаним місці на небезпеку і кошт власника. До прийаття можна предкладати тільки векслі з означеним часом після оказання і то до двох літ від дня виставлення, коли власник хоче зберегти своє право супроти переносців і виставця. При власних вексях прийаття відпадає бо виставець і переказник є одною особою.

Одною із менших неправильностей векслевого обороту є прохання переказника або виставця о продовження (Prolongation) речинця сплати, звичайно за оплатою відсотків у користь пізнішого власника. Звичайно заступаєся тоді старий вексель новим. Коли переказник відмовить приему векся то власник, о скільки не хоче тратити векслевих прав супроти переносців і виставця, мусить ствердити цю відмову в суді або в нотаря в грамоті, яку називаєся протестом ізза неприяття (Protest mangels Annahme). Коли власник сумніваєся про виплатність переказника або про точну виплату з його сторони тоді вносить протест про безпеку (Sicherheitsprotest); дальшими причинами протесту можуть бути оголошення

невиплатності (Eröffnung des Konkurses) приємця, здержання виплат (Zahlungseinstellung), безуспішна ескація його майна. Застав мусить бути повернений, коли попередник винював домагання заплати або переказник прийняв або сплатив вексель пізніше.

Протест ізза незаплати (Protest mangels Zahlung) підноситься тоді, коли векся не сплачується найпізніше другого буднього дня по речинцеві сплати — а коли цим днем є неділя або свято — то вексель стає платним слідуючого буднього дня — або виплачує тільки частину суми (Teilzahlung), якої в прочім не можна відмовити. Коли цей речинець протесту занедбається, то вексель упадає (präjudizierter Wechsel) і супроти попередників і виставця упадає право домагання звороту. Векслеве право тратить тільки в однім випадку силу супроти приємця а іменно, коли розходиться про точно умісцєвлений вексель. Виставець як і кожний переносець може звільнити власника векся від обіязку протесту через замітку »без коштів« (ohne Kosten) »без протесту« (ohne Protest) ітп.

В протесті мусить бути подане: точний відпис векся, всіх переносів і заміток, імя осіб або фірма, яка підносить протест, вичислення усіх пороблєних заходів ітд.

Зворотне домагання у попередників не конче мусить відбуватися після їх черги в якій передавали один одному вексель, воно може чергу

перескакувати т. зв. доривочне домагання (springender Regress). Зворотне домагання про незаплату простягається на векслю суму, витрати ізза протесту (Protestspesen), 6% відсотків проволочки (Verzugszinsen), і одну шесту відсотків провізії. Про піднесення протесту кожний мусить попередити свого попередника два дні наперед (Notifizierung) т. зв. повідомлення, щоби той міг заpastися грошем. Коли третя особа заплатить вексель у речинці протесту, то це називається вирученням або почесною заплатаю (Intervention, Ehrenzahlung) бо робиться це ради чести одної із осіб на векслі. Найдогіднійше для переносця коли почесна заплата наступить ради виставця, бо це звільняє від одвічальності всіх попередників. Коли адреса людини зазначена на векслі, що готова заплатити вже перед речинцем заплати то це називається адресою із потреби (Not-adresse). Допускається теж почесний приєм (Ehrenakzept).

Векселевий позов (Wechselklage) задавнюється у трьох до 18 місяців від дня підняття протесту; проти приємця задавнення наступає аж по трьох роках від речинця заплати.

Векселевий спір (Wechselprozess) відзначається скорістю і строгістю; судовий зазив до заплати треває три дні, присуд переводиться рівнож протягом трьох днів. Заміт проти позову (Klageeinwendung) допускається лиш о стільки, о скільки впливає із самого вексля, прм. ізза

векслевої нездібності (Wechselunfähigkeit) зобов'язаного. Також відклик (Berufung) проти при-суду можливий тільки до трьох днів від хвили доручення. Увійде присуд у правну силу, то коли до трьох днів не наступить заплата, переводится егзекуцію на цілім майні пізваного.

Відбивання векслів (Vervielfältigung) буває двояке: вторичне (Duplikate) зазначене словом »перший« (Prima), »другий« (Sekunda), »третий« (Tertia), це є оригінали з усіма підписами і векслевою ціхою (Wechselstempel) і відписи вексля (Wechselabschrift, Kopie). Відписів уживається до ствердження частинної сплати.

Загублений вексель муситься уневажнити — уморити — в судовій дорозі (Amortisation).

Векслева ціха (Wechselstempel) не є законно вимагана, але її залишення грозить тяжкою карою за недоплату (Gebührenstrafe). Оплата мусить послідувати заки поставиться ще хоч один підпис на векселеві. Ціху в виді стемплевих марок або наліплюється на другій стороні вексля і припечатує у стемплевім уряді або уживає урядових векслевих порожніх карток (Blankett) із сухою ціхою.

* * *

Примір ч. 1.

Переказаний змінюк із усіма законними і купецькими вимогами)
Київ, дня 22. січня 1919. На гривень 58650.

Два місяці від завтра заплатити за цей перший змінюк (другий і третій ні) на поручення добр. Олександра Коваля і Спілка суму

гривень пятьсотвісімдесятьшість 50 шагів вартість у товарах і впишіть на рахунок після повідомлення.

МИКОЛА МАРТОН.

Для добр. Омеляна Сопрона,
Київ, ул. Побіди ч. 13.

(По присмі приходить поперек векся напись: »Принято Омелян Сопрон«.

* * *

Примір ч. 2.

(Власний змінюк.)

Станиславів, дня 3. січня 1919. На к. 15.—.

Дня 22. січня 1919 заплачу за цей одинюкний змінюк панові Степанові Петромі суму

корон пятнайцять.

ЕВГЕН ПЕТРУШКА.

Назва України у стародавніх географів.*)

(На правах рукописі.)

Назва території Україною не менш стародавня, як назва Руссю. Слово Україна місцевого протонародного походження і в своїй появі зв'язане з територією. Слово Русь невідомого походження і спочатку прикладалося до людей певного зайняття, а по тих людях перейшло на опановану ними територію, після чого перейшло і на иншу людність тої території. Слово Україна, буди протонародним, потім зробилося і книжним, а слово Русь, ставши книжним, потім робилося і народним, хоч зробитися ним і не встигло.

Славяне розселились по ріжних місцях ще до Різдва Христового, а коли саме — не відомо. Ще до київського літопису вісти про славян ми стрічаємо у Геродота, Орігена, Птоло-

*) Взято з виготовленої до друку більшої розправи того-ж автора про назву «Україна» з найдавніших часів у літописців, в актах, піснях, думках, у географів, істориків, дипломатів, учених, письменників, а тако-ж про назви «Русь» і «Малоросія», з 6 старими географічними картами.

мея і ин. Славяне розселялися родами по різних місцях, там змішувалися з тубольцями, потім приймали в себе кров тих племен, що приходили до них пізніше, і таким чином утворилися різні славянські, між собою окремі народности: московська, українська, польська, чеська, сербська, болгарська і ин.

Кожна з тих народностей має історію свого імени і історію назви своєї землі.

Московська народність утворилася з мішанини Славян з переважаючою кількістю фінських і урало-монгольських племен. Саме слово «Москва» фінське. В українській народності сих домішок немає.

Археологічна наука установила, що Київ існував уже не менш, як за 100 років до Р. Х. Значить, і український нарід тоді вже був. Коли саме він оселився на землі, яку займає й нині, не відомо. Але-ж археологічні розкопки могил на Полтавщині, Київщині, Чернігівщині, Поділлі і в ин. місцях України, з похоронами в тих могилах ще до хрещення Русі, показали знайденими в них зернами хлібів, знаряддям і ин. предметами, що український нарід ще до прийняття христіанства був уже народом хліборобським, а значить осілим на нинішній своїй території. Се потверджується й иншими науковими даними. Як тоді звав себе і свою землю український нарід — не відомо. Але-ж у всякому разі не Русью, бо се імя, як видно хоч би з київського літопису, з'явилося в

Київі тільки в другій половині IX. віку після Р. Х. і було назвою спочатку тільки для князя та його вояків чужинців.

На території, яку залюднює український нарід, на памяти історії пробували Скифи, Сармати (Алане або Роксолане, Осетини, Перси), Чорні Клубуки, Печеніги, Половці, Кримські Татари, Греки, Готи і ин. народи. Без сумніву; в українській крові є домішка усих оттих народів. Не дурно територія України у книжників зветься тако-ж Сарматією і Роксоланією, а народ український зветься також народом сарматським, роксоланським. Осередок української народности залюднював Придніпровя і взагалі всю систему річок, які впадають в р. Дніпр, що звався у Греків Борістеном. Геродот тих Славян звав Скифами — о р а т а я м и, бо вони орали поле, щоб сіяти хліб. Таке призвище по своїй природі спільне з літописною назвою Українців Полян ами, бо кожен сіяв хліб, жив з поля і вів хліборобське життя. Але - ж сі поля йому доволилося здобувати і обороняти од ріжних сусідів і кочевників мечем, а тому він мав їх в своїм володінні стілько, скілько був у силі собі у к р а я т и і оборонити мечем. Тому його земля, його поле — се його у к р а ї н а.

Великий знавець української народної мови проф. Максимович пише, що у Українців україною зветься поле. (Макс., т. III, 365.)

Те, що у географів і стародавніх книжників для України вживалося кілька назв (Русь, Росія, Сарматія, Роксоланія, Козакорусія, Черкасія і т. д.) є звичайне явище. Колишня Еллада і Елліни зуться Грецією і Греками. Колишня Галлія з Галлами нині зветься Францією з Французами, а колишня Франція нині зветься Баварією з Німцями. Швейцарія зветься Швейцарією, Гельвецією, Сюїс. Поляки звалися також Ляхами. Німці мають мабуть найбільше назв: Німці, Германці, Дейтше, Тедески, Аллемани, Готи, Франки, Тевтони. Так і Україна, яка колись звалася по книжному ще й Русью, зосталася при своїм стародавнім імені України, віддавши з 17. віку своє книжне ім'я Русі Московщині, яка шукала собі імені і в 16. вікові хотіла назватися навіть третім Римом.

Найдавнішу запис, в якій територію українського народу названо не тільки її книжним іменем Русі, а і народним іменем України, ми знаходимо в Іпатьєвському спискові літопису під 1187 роком. Назву «Україна» з проіходними од неї вжито в цім літопису 6 раз, а саме під 1187, 1189, 1213, 1268, 1280 і 1282 роками. «Україною» тут названо ті-ж землі, які названо також і книжним іменем Русі. Се синоніми. Тому проф. Максимович мав повну рацію, коли писав «Русская Земля или Украина» (III. т., стор. 365 і далі).

Стародавні географи раніше, ніж інші чужі книжники, починають вживати на картах, замість книжних, народні назви міст, річок, країв і т. н. Тому і книжна назва України Русью, Росією, Роксоланією, Сарматією і т. д. помалу замінилася й на картах народною назвою »Україна«.

Чужиці, вимовляючи це слово по своєму, писали його ріжно: *Ucrania* (Українія — по латині, Україна), *Ukraina*, *Uckrainia*, *Uckraina* (Україна), *Ukraine* (по французькі Ікрен — Україна), і т. д. Так Німці й досі Росію пишуть і звать »*Russland*« (Руслянд).

Я маю матеріял майже з 50 стародавніх карт, починаючи з 16 і до середини 19 віку (1508—1831 р.).

М. Тишкевич, бувши послом У. Н. Р. при Ватикані, звідти вивіз фотографічні знімки з 5 карт — 1508, 1529, 1532, 1565 і 1571 р. Шкода, що ті фотографії не мають задовольняючих метричних описів і я мушу через те обмежитися короткими вказівками.

Сі карти і багато більш цікавих з Ватиканської бібліотеки є в атласі Кульженка. На жаль, той атлас зоставив я дома на Вкраїні.

1. Карта Європи, Азії і Африки, зроблена в 1508 році, має заголовок: »*Legere est in libro de inventione . . . Circulus*« і замітку. »*Ruysch. Univ. Cogniti orbis tabula. Romae 1508.*« На ній Україна (з Галичиною) названа Руссією

(Russia), Московія — Московією, а Польша — Польшею.

2. Карта 1529 р. містить в собі Європу, частину Азії і частину Африки. Має надпис: »... ola Diego Rubero Cosmographo de sumagstad : Anno de : 1529 ... e ...« на сій карті Україну названо Сарматією і по р. Дніпрові поділено на Сарматію Европейську (правобережну) і Азійську (лівобережну). Назви Русі чи Росії зовсім немає. Польшу названо Польшею, а Московія пишеться »Mosczoivi« (Московити). Францію названо її давнім іменем: Галлією (Gallia) а нинію німецьку Баварію — Францією.

3. Карта Європи, Азії і Африки 1532 року, з надписом: »Typus cosmographicus universalie і а внизу: »Sim. Grynaeus. Novus orbis«, »Basilea» 1532.« На сій карті нинішня Франція названа її давнім іменем »Gallia« (Галлією), Україна — Сарматією, яку поділено, як на карті 1529 р., а Московію — Московією. Назви Русі чи Росії немає.

4. Шматок карти Європи, Азії і Африки з надписом: »... utta la terra conosciuta fin ...« і далі: »snv. 69.732. Paulo Forlani Veronese fecit. Ferando Berteli ex 1565.« Тут Україну названо Русью (Russia), Московію — Московією, а Польшу — Польшею.

5. Шматок карти Європи з надписом: »inv. 69.748. Clausio Duchetto ex l'anno MDLXXI« (1571 р.). На сій карті надпис »Russia« (Русь,

Росія) покриває нинішні Галичину, Холмицину, Підляшшя і Полісся, з городами: Люблином, Холмом, Перемишлем, Львовом, Коломією, а межею між Польшею і Русею показана річка Висла. На північ показана Северянська Земля (Чернигівщина), а далі »Московське князівство« (Moscovia ducatus).

Величезні скарби для української науки зберігаються в Парижі — в Національній Бібліотеці і в Архівах Міністерств Закордонних Справ та Військового. На жаль над ними ще майже ніхто з Українців не працював і вони лежать невикористаними. Завдяки енергійній праці молодого ученого І. Борщака, який по моєму проханню при своїй роботі зібрав і для мене де який матеріал, я маю можливість подати тут не тільки цікаві виписки, а і 2 карти, зроблені мною з фотографій, доставлених Борщаком.

В Арх. Фр. Міністерства Зак. Справ зберігається карта України, зроблена в 1572 році з наказу короля Карла ІХ для його брата Генриха, кн. Анжуйського. На сій карті територія по обидва боки Дніпра має надпис: »Ukraine« (Україна), захоплюючи і нинішню Харківщину, яка колись звалася Слобідською Україною. Та частина, де нині Кременчук, Елисаветград, Катеринослав; і нижче має надпис: »Cosaques« (Козаки).

З сию картою, по давности вжитку географами назви »Україна«, конкурує карта Мо-

тієля. В Націон. Бібліотеці (Париж) в паперях французського купця Мотієля є географічна карта басейну Чорного Моря, зроблена невідомим автором. Мотієль їздив з Франції сухоходом в Туреччину через Україну. Виїхав він з дому в 1580 році, а вернувся в 1582 р., пробувши в подорожі 2 роки з лишком. Ясно, що карту, якою він користався в тій подорожі, було зроблено раніше 1580 року. На сій карті територія по обидва боки Дніпра має на собі надпис: »Uscrania« (Україна). На тій території показані міста Овруч, Житомир, Київ, Каменець - Под. Полтава, Чигрин (див. малюнок).

В тій же Нац. Біб. зберігаються дві географічні карти: одна з 1641 року, перевидана в Римі в 1678 р., а друга з 1657 р., перевидана в Римі в 1688 році. Авторами їх були італійські географи: першої Сансоне, а другої Корнетті. На обох картах територія України має на собі надпис: »Ukraina o Paese de Cosacchi« (Україна або Земля Козаків). Ся територія займає обидва боки Дніпра з Волинею, Поліссям, Галичиною. Назви Русі або Росії — немає. Московію названо Московією (див. малюнок).

В тій же Бібл. є знаменитий глобус Корнеліуса, зроблений в 1660—1670 р. На цім глобусі територія по обидва боки Дніпра має надпис великими літерами »Ukrania« (Україна), включаючи в себе Волинь і Подолію. Московію

названо Московією. Сумежжя між Московією і Нагайською Татарією має надпис невеликими літерами: »осгаіна« — се країна Московської Держави на схід і північ од Слободської України, що нині зветься Харківщиною. З цих надписів видно, що географи ясно уявляли собі різницю між словами: Україна і країна.

В тій же Бібл. в польськiм відділі перебувається географічна карта невідомого автора, зроблена в 1646 році. На ній територія по обидва боки р. Дніпра має надпис: »Ukraine« (Україна).

Карта географа Дюваля, видана в Парижі в 1669 р. (Арх. 2075), як сказано в заголовному надпису, се карта »Польського королівства і держав, які од його залежать«. В числі цих держав показана Україна, територія якої по обидва боки р. Дніпра має надпис: »Ukraine« (Україна). Польща на ній названа Польшею, а Московія — Московією.

Карта голландського географа Фредеріка де Вітт, видана в Амстердамі між 1665—1680 р. і хорониться в отд. Бібл. »Pologne«, 1613. На сій карті територія по обидва боки Дніпра має надпис: »Ucrainia« (Україна).

В тiм же отд. Нац. Бібл. за № 1618 зберігається англійська карта Мордена, датована 1700 р., але-ж складена значно раніше.

В англійськiм заголовковi її названо картою »штатів« (держав) Валикої Польщі, якими названо Польське Королівство, Литву, »Укра-

їну». На карті територія по обидва боки Дніпра має надпис: »Ukraine« а нижче: »the Zaporovia lands« (Україна і Землі Запоріжські).

Карта війни між »руськими, турками і поляками« з 1736 р., перевидана в Парижі географом Руже в 1769 р. На ній територія по обидва боки р. Дніпра має надпис: »Ukraine« (Україна). На карті пороблено надписи про військові події тих часів і під 20 марта 1736 р. написано, що »Мініх командував армією України з 70 тисяч Козаків« (Арх. 2116).

З карт, які переховуються в Парижі завважимо ще одну, а саме карту, видану Матесм Севтері в Аухсбурзі за часів війни Московії з Турцією в 1773 р. На ній надписано: »Ukraine«, а на південь: »Земля запоріжських козаків« і показана запоріжська Січ. Се за два роки перед зруйнуванням Січі, через рік після поділу Польщі і через 9 років по сказуванні Гетьманства (Арх. 2122).

Велику наукову цінність уявляють собою географічні карти французького інженера і географа Гільома Левассера де Боплана з описом України. Він 17 років, а саме з 1630 до 1648 року працював по своїй спеціальности на Україні і був очевидцем того, що описав і про що писав.

Перший раз його твір вийшов в Руані в 1650 році під заголовком »Description d'Ukraine« (Опис України), а другий раз там же в 1660 р. під заголовком: »Description d'Ukraine qui sont

plusieurs provinces du royaume de Pologne, contenues depuis les confins de la Moscovie jusqu'aux limites de la Transilvanie, ensemble leurs mœurs, façons de vivre et de faire la guerre.» (Опис України, яка містить в собі де кілька провінцій Польського Королівства, розположених од меж Московії до грраниць Трансільванії, а разом їх звичаїв, форм життя і способу ведення війни).

Ся книжка розійшлася дуже швидко і так зацікавала світ, що її перекладено майже на всі європейські мови і перевидано багато разів з географичними картами України, зробленими тим же Бопланом. Гравюрні дошки для 8 карт до сії книжки зробив знаменитий гравер в Данцігові В. Гондіус, який вигравірував і патрет гетмана Богдана Хмельницького.

Перекладу Боплана на українську мову, на жаль, ще й досі немає, а на московській мові найкраще видання належить проф. Ляскоронському в 1901 р., з примітками, зробленими ним при участі таких наукових авторитетів, як проф. В. Антонович і проф. Володимирський-Буданов. Географичні карти Боплана до того видання він зробив з карт, які зберігаються в Лондоні, в Британськім Музеї. Фототіпичний спосіб репродукції карт гарантує повну точність їх і відповідність оригіналові.

З цих карт я маю у себе 5, з яких одну подаю в зменшеному виду, звертаючи увагу на

заголовкові надписи на них, зроблені Бопланом.

1. Головна карта має в заголовковій надпис: »*Typus generalis Ukrainae sive Palatinatum Podoliae, Kioviensis et Braczlaviensis terras nova delinatione exhibens*« (Генеральна карта України або воеводств Подолії, Київського і Брацлавського, яка містить землі в новім вимірі). Московія показана землею, сусідньою з Україною, і названа В. Кн. Московським. На північно-західній стороні намальована тільки частина українських земель з Галичиною, яка має надпис: »*Russiae pars*« (частина Росії). В межах України по сій карті містяться такі нинішні землі: Черніговщина, Полтавщина, Катеринославщина, Херсонщина (без Очакова), Київщина, Поділля, Покуття, Волинь і Галичина з м. Львовом, а тако-ж частини інших губерній.

Звертаю увагу на те, що в ті часи (карти роблено було в 1630—1648 роках) межі Волни, Київщини, Поділля і ин. земель були зовсім инші, як межі нинішних губерній.

2. Карта, яка має заголовок: »*Ukrinae pars, quae Kiovia Palatinatus vulgo dicitur*« (частина України, що зветься Київським воеводством). Московію названо Московією.

3. Карта з надписом: »*Ukrinae pars, quae Podolia Palatinatus vulgo dicitur*« (частина України, що зветься Подільським Воеводством). Звертаю увагу, що по сій карті Подолія вклю-

Італійська карта, зроблена географом Сансоном в 1641 році і перевидана вдруге в Римі в 1678 році. Взята з Королівської бібліотеки і зберігається в Французькій Національній Бібліотеці в Парижі. На ній по обидва боки Дніпра надписано: «Ucraina o Paese de Cosacchi», то-б то: «Україна земля Козаків». Московія названа «Moscovia».

Карта басейну Чорного моря, з якою французький купець Мотіель їздив в 1580 до 1582 років в Туреччину. Зроблена раніш 1580 року; автор невідомий. Зберігається в паперарні Мотієля в Парижі в Французькій Національній Бібліотеці. Дніпро пишеться на ній по латині: «Boristhenes», а Україна по обидва боки Дніпра має також латинський надпис: «Ucrania».

Французська карта, зроблена географом інженером Левассером де Бопланом на прогнзі 1630—1648 років, а надрукована в Руані в Франції в 1650 році. Повна карта України має у Боплана наву: »Turis Generalis Ukrainae«, то-б то: »Генеральна Карта України«. Ту карту видано також по частинах території, з яких кожному надписано: »Ukraine pars«, то-б то: »Часть України«. Оця частина має надпис: »Ukraine pars, quae Podolia palatinatus vulgo dicitur«, то-б то: »України частина, яка по місцевому зветься Подільським воєводствою«. Галичину названо Руссією. Поділя межу з Руссією річкою Коронцем і так виходить, що частина Галичини нинішньої входить в Поділля а тому офіційально звалася »Частиною України«.

чало в себе і частину нинішньої Галичини аж до річки Коропця з містами: Поток, Бучач, Чортків, Трембовля, Тарнополь, Збараж, і що ця територія уявляла собою »Ukrainae pars«, то-б то частину України. За річкою Коропцем показана частина Галичини, з надписом: »Russiae pars« (частини Русі, Росії).

Треба, одначе, завше пам'ятити, що у Боплана Московія нігде і ніяк Русью і Росією не вважається — Московія у його має назву тільки Московії.

4. Карта з надписом: »Ukrainae pars, quae Barclavia Palatinatus vulgo dicitur« (Частина України, що зветься Брацлавським Воеводством).

5. Карта з надписом: »Ukrainae pars, quae Roscutia vulgo dicitur« (Частина України, що зветься Покуттям).

В Лондоні, в Британськiм Музеї зберігається мабуть чи не найбільша збірка стародавніх географічних карт, зроблених Італійцями, Французами, Німцями, Голландцями, Англійцями і инш. Переглядаючи ті карти на швидку, С. Подолянин знайшов між ними багато з надписами назви території України Україною. Опис 20 з тих карт він подав в часопису »Рада«, за 26 сeнтября 1912 р., ч. 219. Ті карти відносяться до часів з 1650 року (карти Боплана) до 1831 року (німецька карта) і містять в собі, що до нашої теми, той же матеріал, який подано вище, а тому, через брак

місця для короткої статі, я обмежуся тільки найголовнішим.

Там є одна величезна карта Боплана, вигравірована Гондіусом і видана в Амстердамі в 1650 році під заголовком: »*Delineatio specialis et accurata Ukrainae cum suis palatinatibus*« (Спеціальна і точна карта України з її воеводствами). Вже з надпису ясно, що Боплан на сій карті трактував Україну, як окрему землю, поділену на воеводства, які уявляють собою соборну Україну. На сій карті в Київське і Брацлавське Воеводства входять і нинішні Катеринославщина та Херсонщина з диким полем, за виїмкою Очакова.

Французська карта 1719 р., на якій по французькі написано, що Червона Русь, яку показано по обох боках Дніпра, Волинь і Подолія мають в народі »назву України або землі Козаків«.

Карта 1720 р. з латинським надписом: »*Ukraina seu Terra Cosaccorum, cum vicinis Valachiae, Moldaviae, Moscoviae, Minorisque Tartariae provinciis*« (Україна або Земля Козаків з сусідніми провінціями Валахії, Молдовії, Московії і Малої Татарщини). На ній Україна показана окремою територією з своїми межами од земель сусідних держав.

Французська карта 1769 року з малюнком оточення Чорного моря, де, як гласить французький надпис, знаходяться: »Україна,

Мала Татарія . . . Грузія і сумежжя Европейської Росії та Турції».

На решті подаю ще про німецьку карту 1831 року, яка має заголовок: »Karte der russischen Provinzen Litauen, Kurland, Livland und der Ukraine« (Карта російських провінцій: Литви, Курляндії, Ліфляндії і України). Україну автор відділив і зве окремою провінцією Росії

На всіх давніших картах Московія зветься Московією і тільки з другої половини 18 віку починають географи писати її Росією. В двох випадках з таким додатком: »Russia vulgo Moscovia« (Росія, в просторіччі Московія) а раз навіть »Russia Russica«. Се через те, що назва тільки Росією була-б ще не ясною через її новизну.

Є ще багато географічних стародавніх карт з назвою України Україною, а Московії — Московією. Напр. в збірнику »Atlas Novus« є карта України 1716 року, зроблена Гоманом, яка має заголовок: »Ukrania, quae est terra Cosaccorum cum vicinis Valachiae, Moldaviae Minorisque Tartariae provinciis« (Україна, яка є Землею Козаків з сусідніми провінціями Валахії, Молдавії і Малої Татарщини). В заголовному надпису стоїть »Ukrania«, а на карті надписано: »Ukraina«.

Зводячи до купи картографічний і літописний матеріал, ми маємо:

1. На італійських і французьких географічних картах 16 століття (1508—1580 р.) Україна пишеться то Сарматією, то Русью (Росією), то Україною.

2. На італійських, голландських, англійських і французьких географічних картах 17 століття і в описах до них Україна пишеться Україною. Східна Галичина зветься Частиною України і Росією (Русью).

3. На французьких, англійських, німецьких і инш. географічних картах 18 століття Україна зветься Україною, а також Землею Козаків і додатково також Червоною Русєю.

4. До 18 століття Московія на чужинецьких географічних картах пишеться тільки Московією, а ні Русью, ні Росією не зветься і за них не вважається. Назва Московії Росією спочатку з пояснюючими додатками починається з 18 віку.

5. Назва України Малою Росією чи Малоросією на географічних картах 16, 17 і 18 століть не існує.

6. Україну давні географи звали також Сарматією, Русією і Червоною Русією. Московія у них ні одним з сих імен не звалася, а мала тільки ім'я Московії. Україна, Московія і Польша — се у географів три різні організми, кожен з своїм властним ім'ям і життям, з своєю властною територією і своїми межами.

7. Україна в IX. вікові, коли ні Польської ні Московської держав ще не існувало, була

вже великою і могутньою державою. В старих письмених пам'ятках, які уціліли, назва України вживається в 1187 році. В ті часи Польща ще тільки складалася в державу, а Московської держави ще не існувало. Перший союз України з Польшею в 1569, а з Московією в 1654 роках.

8. Французькі, німецькі, італійські, англійські, голландські географи назву України Україною в 16, 17 і 18 століттях вживали, як назву сталу і властиву певній території, яка змінювала свій обсяг в залежності од історичних умов так само, як змінюють її території інших народів. Але-ж назва Україною для етнографічної території незмінна. Се назва всесвітнього міжнародового вжитку і певного значіння для певної території, а ніяк не для чиеїсь окраїни чи чийогось пограниччя.

Таким чином, український нарід має для себе і для своєї території свій властний і споконвічний дійсний внутрішній і закордонний географічний, історичний, етнографічний і політичний паспорт з іменем України і Українського Народу.

С. Шелухин.

Як закладати пластові дружини?

(На правах рукопису.)

1. Загальні відомості.

Наш пласт опирається на скаутиніові Бейден Пауеля, якого основи загально людські, всі подробиці одначе приноврвлені до нашого життя і обставин.

Пласт це один із способів виховання молоді: поборює невдарність, розвиває фізичні та духові здібности, вироблює характер, вчить бути горожанином. Про вартість людини в життю рішає не тільки образования, трохи чи не більше значіння має характер та практичне знання. Наша шкільна освіта не дає на жаль повного виховання, виховує родинний дім, опісля товариство, в кінці книжки. Вплив родиннього дому з часом маліє, зростає зате вплив товариства і книжок, який не все є найліпший. Пласт дає змогу добору товаришів і вміє заняти гадки кожного, в залежности від його псіхольогії.

Пласт, як і всяка суспільна праця опирається на організаціі. Молодь, вихована пла-

стом, має стати ядром народа. Примірів лицарськості шукаємо по цілім світі: у Запорозців, що на маленьких чайках заганялися аж до Малої Азії, у японських Самураїв, від яких маємо обов'язок зробити щодня хоч одно добре діло, у середньовічних лицарів, навіть у т. зв. диких народів, яких природа вчить бути гостинними та дотримувати слова.

Пласт для дівчат має не меншу вартість, як і для хлопців, але не сміє бути прямою відбиткою.

2. Пластовий закон.

Пласт опирається на законі, який кождий пластун мусить знати на пам'ять і його все придержуватися.

Пластовий клич »Вартуй!« мають пластуни від козаків, які цим кличем накликалися до чуйності та обережності.

»Вартуй!« нагадує пластунові, щоби кождої хвилі був приготований виконати свій обов'язок душею і тілом.

»Вартуй!« душею значить, умій виконати всяке завдання вчасно і влучно, в труднім а особливо »безвихіднім« положенню, зроби те, що уважаєш за найліпше.

»Вартуй!« тілом значить, зроби тіло так сільним та зручним, щоби воно могло дійсно виконати всі накази.

Духа розвиває пластун наукою, читанням книжок, бесідами, тіло гартує мандрівками,

життям у таборі, ручними працями, ремеслами, руханкою та змагом.

В усім уміє получитьи хосенне з приемним.

Ось десять законів українського пластуна:

1. Пластун словний.

2. Пластун вірний син своєї вітчини і гідний син свого народу.

3. Пластун радо всім помагає і старається, щодня зробити хоч один добрий учинок.

4. Пластун є добрим сином, приятелем усіх а братом для других пластунів.

5. Пластун поводитьсья усе чемно та по лицарськи.

6. Пластун є приятелем звірят і рослин.

7. Пластун безоглядно карний.

8. Пластун завжди веселий та усміхнений.

9. Пластун ошадний.

10. Пластун чистий в думках, мові, вчинках та на тілі.

3. Вказівки для уладчиків.

В наших обставинах може уладчик мати щонайменше 17 а його заступник 15 літ. Одною із найважніших прикмет уладчиків є дар по-зискувати собі молодь і вміти її вести, переді-всім власним приміром.

Уладчик старається, щоб у пласті було якнайменше пустої формальності, якнайменше наказів. Молода душа не розуміє і не зносить примусу із зовні та обмежень, яких доцільності ще не знає. Безпосередні поучування не позискують молоді, можуть її радше знеохотити. Аж коли молодь зацікавиться практичними заняттями можна вціпити в неї всі інші добрі прикмети. Щоби здобути над юнаками владу, треба стати їх приятелем.

Уладчики можуть вивчити деякі свої гуртки в певнім фаху, прм. пожарництві, мореплавстві, сигналізації, телеграфуванню і т. д.

Теоретичне знання, особливо ідейну сторону пласту, історію та географію Ріднього Краю подається пластунам у «розмовах коло багаття». Вишкіл тіла і зміслів обнімає руханку, впоряд, спорти, спостерігання, слідження, орієнтування, писання лівою рукою, спів та танці. Наука пластових здібностей приучує молодь зарані до хосенної праці, звертає увагу на рідний промисл, вироблює терпеливість та витривалість. Науку здібностей повинен обовязково провадити фаховець, у виїмкових випадках уладчик.

4. Організація дружини.

Уладчик, який хоче заложити пласт у якійсь місцевості, повинен точно знати, як братися до діла, пильно до цього приготуватися і уложити собі точний начерк цілої праці.

Мусить тямити, що це він надасть напрям цій організації. Очевидно, що зробить це тільки тоді, коли сам у своїм поведенні, ділах та гадках буде добрим пластуном, бо молодь тільки тоді буде відноситися до нього з повним довірям, та повинуватися його наказам, коли під кожним зглядом зуміє стати їм приміром.

Хто з молоді може зголоситися до пласту?

Кожда здорова одиниця у віці від 11 до 18 літ, за згодою родичів. Всі зголошені стають »учасниками« і мусять виповнити »заяву вступу«, на якій подають своє ім'я і прізвище, місцевість і дату уродження, свою адресу і батьків або опікуна а від батьків або опікунів приносять слідууючу посвідку: »Я приняв до відома умовини прийяття, знаю на чім пласт полягає, позволяю приняти мого сина в члени пласту, годжуся, щоби платив що місяця по та щоби брав участь у пластових правах.« (Слідує підпис батька або опікуна).

Із учасниками розпочинається негайно пластову працю від підготовки до першого іспиту на »пластуна-новика«.

Поширенням пласту повинна зайнятися передівсім наша школа; обовязково повинні запровадити пласт учителі руханки передівсім у їмназіях, семінараях та мійських школах. Школа повинна би рівнож подбати про дорощі пластові прибори, як прм. шатра.

Дружина відбуває раз на тиждень сходини а раз на два тижні вправи, яких час означається точно на мінуту. Всі обов'язані прийти точно, бо неточність одного може попусувати забаву всім. Коли хто не може прийти, зголошує це писменно день на перед. На неприсутности і спізнення треба від самого початку звернути найпильнійшу увагу; за 4 неоправдані спізнення або неприсутности виключається учасника з уладу. Точне виконування пластових обов'язків зеднує для уладу всіх поважних людей.

На чолі дружини стоїть дружинний, який дбає, щоб усі точно придержувалися пластових приписів; він проводить на сходинах Ради Дружини та здає звіти Місцевій Пластовій Раді, перед якою відповідає за ведення дружини. Містодружинний заступає дружинного; писарь веде книжку дружини, видає виказки та відповідає за печатку; скарбник веде касову книгу та має заряд цілого майна дружини. До ради дружини належать теж провідники гуртків (гурткові) та їх заступники (містогурткові).

В денний порядок сходин Ради Дружини входить :

1. Звіт праці за минулий тиждень;
2. обговорення минулих вправ;
3. начерк праці на слідуєчий тиждень;
4. запити і внески.

В гуртку кожний має своє заняття. Оба гурткові ведуть гурток, писарь записує всі спра-

ви до гурткової книжки, скарбник веде касу і касову книгу, господарь дбає про майно гуртка, книгозбірник про книгозбір. Іменує всіх уладчик на протяг одного року. При виборі належить узгляднити природні здібности поодиноких членів. Перехід з одного гуртка до другого недопустимий, хиба з дуже важних причин за згодою Місцевої Пластової Ради.

Звіти дружин передається Місцевій Пластовій Раді, яка зі свого боку складає звіт Обласній Пластовій Раді. Обласні Пластові Ради іменують Начального Вожда та його заступника. Відпоручники Обласних Пластових Рад під головуванням Вожда творять Всеукраїнську Пластову Раду.

5. Вимоги пластових іспитів.

Учасник.

Учасник вивчає правил пластового закону, привикає до карности і безглядного послуху, набуває початкових відомостей, потрібних до першого іспиту, на сходинах, вправах та прогуляках і по трьох місяцях може іспит здати. Щоби стати новиком, треба знати пластовий закон і вміти його на примірах пояснити, зложити пластовий обіт, знати житєпись сього, чие імя носить дружина, до якої належить, знати походження балкитньо-жовтого стягу, народний гимн, знати знаки, яких уживаєся на вправах.

По існиті складає учасник торжественний обіт, дістає виказку і стає новиком.

Пластовий обіт: »Отсім, даю пластове слово чести, що буду точно винювати правила пластового закона, безглядно повинуюся пластовій владі, буду правильно ходити на вправи і сходи, всяку неприсутність оправдаю письменно, правильно внесу до скарбу гуртка пазначену вкладку«.

В Англії та Америці получене припинання новиків із гарним торжеством.

П л а с т у н - н о в и к .

Новик на кождім кроці старається поступати, як пластун. Щоденний добрий вчинок повинен перейти йому в кров та стати привичкою. У кождім положенню мусить скорше чим інші знати, що робити, побороти всяку боязливість та самостійно ділати. Всякі доручення роївого виконує цілком певно і все заслугує на повне довіря. До школи приходить точно та все добре приготований. Очи все має отворені та все помічає. Знає усі гарні будівлі, прикраси, вистави склепів, на прогульках приглядаєся пильно ростинам, птицям та звірятам. Починає орентуватися після сторін світа. На прогульках учиться розкладати вогонь, навіть у мокру погоду та серед вітру, розкладати і пакувати шатро. Прогульки скріпляють тіло пластуна, гартують на негоду і труди. Коли нема про-

гульок скріплює мязи тіла руханкою. Зручність та спостереження виробляє у вправах на поземеллю. Там учиться непомітно підлазити до ворожих стійок та спостерігати всі подробиці у ворога. Новик, який носить на вправах і у службі пластовий однострій, знає, що очи суспільности звернені на нього, тож усе поводить ся скромно і чемно.

Пластун-розвідчик.

Щоби стати розвідчиком треба що найменше три місяці брати участь у занятях та вправах, набути відповіднього знання та досвіду, заслужити 10 хрестиків за пластове поведіння на вправах, на 24 предметів, огляданих протягом одної міноти, з'ятимити щонайменше 16, розуміти докладно пластовий закон, уміти вязати щонайменше 6 пластових узлів, пізнати 10 родів дерев з далека після їх вигляду, пройти пластовим кроком 2 км (20 кроків йти, 20 підбігати), найбільше в 15 мінутах, розкласти вогонь у полі при помочі тільки двох сірників, знати найважніші речі з несення першої допомоги (зранення, звихнення, відмороження, зломання кости, вкушення гадюки, накладання звичайної перевязки, штучний віддих); вміти уживати азбуки Морза (знаки на букви і числа, заклик, кінець, слова і депеші, чекати, йти, помилка, точка, протинок, знак питання); визнаватися у поземеллі після військової карти та компасу;

виказати добрі діла трьох останніх днів; йти за слідом пів км. протягом 20 минут; знати історію ріднього краю; мати на щадничій книжочці 10 гривень (корон, долярів); зварити в їдунці чверть кг. мяса та дві картоплі; знати одно ремесло.

П л а с т у н - ю н а к .

Розвідчик аж по рокови може здавати іспит на пластуна.

При іспиті мусить розвідчик проплисти щонайменше 50 м. (лікарь може від цеї точки звільнити, коли плавання моглоби юнакові пошкодити); предложити короткий перебіг життя на письмі; заощадити вдвоє тільки що розвідчик; подавати і приймати депеші знаками Морза або семафором (щонайменше 16 знаків на минуту); предложити опис власної подорожі до місцевости, віддаленої на 25 км. (пішки, конем, колесом, човном із нічлігом під отвертим небом); вміти теоретично і практично ратувати підчас пожежі, при сполошенню коней, отруєнню газом, при заломанню леду, накладати бандажі, робити штучний віддих, оголошення громовиною, переносення пораненого; зварити добрий обід із мяса, картоплі, муки; читати карту та нарисувати начерк околиці; визнаватися після компасу, сонця, місяця, годинника; справність у одному ремеслі (столярстві, теслярстві, шевстві); дати доказ, що підготовив

до іспиту щонайменше одного учасника і то у всіх вимаганих предметах.

По зложенню іспиту на пластуна не вільно юнакові спочати на лаврах, мусить невпинно даліше працювати.

Іспити здають учасники і новики перед Радою Дружини і по змозі Місцевою Пластовою Радою. Всі прочі іспити відбуваються перед Радою Дружини та поучниками до кожного окремого знання (лікарь іспитує першу допомогу, старшина читання мал, фахівці поодинокі здібності).

Відзнаки за поодинокі іспити є в значній мірі і нагородою і відзначенням; повинні викликувати в других не зависть з заохоту.

6. Відзнаки і однострій.

Гуртки називаються після звірят, яких оклику уживають, щоби на вправах порозуміватися. Провідник гуртка має на трикутнім, білим прапорці (довгим на 40 см.) голову або образок цілого звіря (крука, сови, вовка, пса, ластівки, яструба) вирізану з червоної шматки і нашиту на полотенце. Юнаки гуртка мають ту саму відзнаку нашиту на колесі з проміром 3 см., з обвідкою, — широкою на пів см., краски, для кожної дружини різної. Дружини мають біжучі числа і назву місцевости, де знаходяться (прм. Горобці 4 ужгородської дружини). Ціла відзнака, яку нашивається на

ліве рамя, посередині поміж барком а ліктем, має у промірі для юнаків 4 цм., для провіників 5 цм. Юнаки в гуртку мають свої числа: провідник має ч. 1, заступник ч. 2 і т. д.; вправи і задачі виконують найрадше парами: 3 і 4, 5 і 6 і т. д. Такоїж самої величини є відзнаки степенів; вони всі мають на блакитньому тлі жовту вишивку: новик серп місяця, розвідчик око, пластун голову вірла, уладчик має льва і нашиває відзнаку на лівій груді; всі ці відзнаки мають обшивку вишневої краски, широкую на 2 міліметри. За спасення життя ближньому дістає пластун відзнаку блакитнього хреста на жовтому тлі з вишневою обшивкою, за геройський вчинок таку саму відзнаку тільки з тризубом. Ці дві останні відзнаки надає Областна Пластова Рада на внесок Місцевої Пластової Ради.

Пластовий однострій складається із широкополого капелюха з повсти з ремінчиком попід бороду, сорочки, коліру, залежного від степеня, з грудними кишенями коротких по коліна штанок, синіх або сірих, шкіряного, бурого пояса, черевиків, підбиваних цвяхами, палиці, висоти росту пластуна з поділкою, наплечника, покривалà, яке звивається та підв'язує під наплечник; покривало загортається в плат шатра. До наплечника прив'язується їдунку, до пояса на шнурку пластовий ніж, на грудях на ремінчику прив'язує свиставку та компас. В зимі поверх сорочки одягає вовня-

ник (світер), надягає довгі штани і обвивачі або камаші. На однострій можна переробити стару одягу, може бути цілком скромний; сукно не потребує бути нове, воно й так призначене на невгоди таборового життя. Однострій об'єднує учасників та робить із них організацію, є зверхнім доказом приналежності та духової спільності. Накладає обов'язки, бо однострій звертає на себе загальну увагу. Пластові однострої можуть служити до руханки.

Огляд території України.

(Після нових обчислень проф. С. Рудницького.)

Про Україну можна сказати, що вона стоїть на порозі трьох частей світа: Європи, Азії та Африки. Ізза цього м. и. Англія звернула пильну увагу на Україну і мабуть сильна Україна булаби для Англії, яка хоче окружити індійський океан своїми кольоніями, навіть небезпечнійшою, чим слаба Росія.

Етнографічні границі України.

I. Границі української території на просторі бувшої Австро-Угорщини.

Ці границі держаться точно етнографічних меж. Прослідив їх проф. Рудницький із д-ром Томашівським на основі даних урядових переписей із 1867, 1880, 1890, 1900 і 1910 р. з усім етнографічним і картографічним матеріалом.

Ці границі переходять :

1. В Галичині отсими повітами і місєвостями (всі місцевости по українському боці): Шляхтова, Чорна вода (пов. Новий

Торг), Границя Галичини, Візхомля, Розтока мала, Складисте, Матієва (пов. Н. Санч), Королева Руська, Богуша, Біньчарова, Ваважка (пов. Грибів), Лосі, Білянка, Рошиця Руська, Менщина, Розділі, Бодмарка (пов. Горличі), Воля Цеклинська, Перогримка, Березова, Скальник, Дошниця (пов. Ясло), Мисцова, Гирова, Тростяна (пов. Кросно), Завадка, Балутянка, Болтушева, Синява, Одрехова, Новосільці, Костарівці, Пакошівка, Ялин (пов. Сянік), Грабівка, Кіньське, Лодина, Улюч, Грошівка, Яблониця, Володь, Селиська (пов. Березів), Солонне, Руське село, Іскань, Бахів, Скопів, Середна, Мацьковичі, Косиничі (пов. Перемишль), Боратин, Заміхів, Радимно, Висіцко, Ярослав, Гарбарі, Конячів, Воля Ришкова, Цетуля, Радава, Лежахів, Синява, Пискоровичі, Дубровиця (пов. Ярослав), Дубно, Ржухів, Ожана (пов. Ланцут).

Отся територія обіймає:

Простору в км. кв.		55.000
Населення на 1914		5.379.000
Українців	4.001.000	74·4%
Поляків	651.000	12·1%
Жидів	662.000	12·3%
Німців	65 000	1·2%

2. На Буковині проходить границя сутоукраїнської території ось як: Кирлібаба, Бряза, Руська Молдавиця, Чумурна, Арджель (пов. Кимполюнг); Фрассин, Фальків (пов. Радівці), Ванілів волоський, Давидени, Палка,

Нові Брошківці (пов. Сторожинець), Каменна, Кучурів великий, Кичера (пов. Чернівці), Мигучени, Глібока, Каменка, Вовчинець, Біла Керниця, Клімівці, Черепківці, Серет, Негостинна, Балківці, Гропана, Ботушаниця, Шербівці (пов. Серет), Гаврени, Калинівці, Даница, Гатна, Липовени до давньої австрійської границі (пов. Сучава).

Українська Буковина обіймає :

Простору в км. кв.		5.300
Населення на 1914		460.000
Українців	301.000	65·4%
Поляків	27.000	5·9%
Жидів	73.000	15·9%
Німців	21.000	4·6%
Румунів	31.000	6·8%
Москалів	3.000	0·6%
Інших	4.000	0·8%

3. На Угорській Україні проходить межа української суцільної території ось як: Кирлібаба, давня границя Угорщини і Галичини аж по гору Будівська, вододіл між річками Вазир і Руськова, місцевости: Руська Поляна, Горішній Вишів, Руськово, Вижня Руна, Крочунів, Мигів, Рерхня Апша, Грушово (Köztvelyes), Тереска (Taraczköz), Уермзово, Ремета, Бустино (Busztuahaza), Велятин, Дубовинка (Királyhaza), Сивлюш (Szölös), Шашфалу, Карачфальва, Егреш, Кумнята, Квасово, Ремета, Шаркад, Макаріово, Варбово (Barcz-haza), Пістрялово, Фогараш, Лялово (Leányfalva), Ділок (Papfalva), Куштановиця, Кен-

дерешов, Росвигово, Підгород, Ключарки, Горонд, Лучки, Дубрівка, Комарівці, Глубоке, Гедь-Фарк, Коритняни; Дравці (Dagocz), Радванка, Підгородє, Ужгород (Ungvár), Конюш, Хлівище, Поруба, Валашківці, Гонківці, Снапа, Берестів, Валків, Петківці, Зборів, Гаролтів, Бдаріїв, Ватківці, Сабінін (Kisszeben) Штельбах, Годермарк, Якубяни, Липник — границя Галичини.

Угорська Україна обіймає:

Простору в км. кв.		14.700
Населення		569.000
Українців	441.000	77·5%
Жидів	69.000	12·2%
Німців	6 000	1·1%
Румунів	600	0·1%
Мадярів	33.000	5·8%
Словаків	13.000	2·2%
Інших	6.000	1·1%

Суцільна українська територія в давній Австро-Угорщині обіймає отже:

Простору в км. кв.		75.300
Населення		6,408.000
Українців	4,743.000	73·9%
Поляків	678.000	10·6%
Жидів	804.000	12·5%
Німців	92.000	1·5%
Румунів	32.000	0·5%
Мадярів	33.000	0·6%
Словаків	13.000	0·2%
Інших	11 000	0·2%

II. Границі суцільної української території на просторі давньої Російської Імперії.

4. Холмщина. Границя суцільної української території проходить тут доволі докладно західною межою цієї губернії. Та з огляду, що значні межові частини польської суцільної території займають майже весь простір уїздів Білгорая і Замостя, треба повести межу суцільної української території на Біщу, Княжполь, Лукову, Осухи, Майдан Сопотський, Тарнаватку, Криниці, Комарів, Снятичі, Котличі, Горішів, Грабовець, Войславичі, Раколупи і аж потім дальшою межою Холмщини. Так обмежена територія Холмщини обіймає цілі (нові) повіти: Грубешівський, Томашівський, Холмський, Більський, Володавський, Костянтинівський.

Простору в км. кв.		10.456
Населення		842.000
Українців	443.000	52 6%
Москалів	31.000	3·7%
Поляків	203.000	24·1%
Жидів	129.000	15·3%
Німців	34.000	4·0%
Інших	3.000	0·3%

5. Підляше. Границя суцільної української території проходить тут ось як: (городнянська губернія) Мельник, Дорогичин, Семя-

тичі, Боцьки, Страбля над Нарвою, далі Нарвагорі аж до її джерела, потім на Велике, Пружани, Сілець, Картуську, Березу, озеро Чорне до границі Минської губернії.

Ця територія обіймає :

Простору в км. кв.			14.000
Населення			700.000
Українців	499.000	71·4%	
Москалів	45.000	6·4%	
Поляків	25.000	3·6%	
Жидів	115.000	16·4%	
Інших	15.000	2·1%	

(Інші — се переважно Білорусини.)

6. Полісся. Тут треба розрізнити дві етнографічні межі й дві етнографічні території: мінімальну і максимальну. Мінімальна українська територія обіймає простір заселений т. н. Пинчуками, себто цілий Пинський і південну частину Мозирського повіту. Хоч перепис 1897 р. зачислив усіх Пинчуків до Білорусинів, та їх українськість не підлягає від Шафарикових часів ніякому сумніву і на всіх етнографічних картах виразно зазначена. Північна межа цієї мінімальної території Українців на Поліссі проходить ось як: Бобровичі, Вігонівське озеро, Ганцевичі, східня межа Пинського повіту аж до устя Цни в Припять (коло Лунино), потім здовж Припяти аж понизше Мозиря, східньою межею Мозирського повіту аж до межі Волині, звідсі: здовж меж давньої

Волинської, Київської і Чернігівської губерній.
Ця мінімальна українська територія Полісся
обіймає :

Простору в км. кв.		20.000
Населення на 1914		470 000
Українців	356.000	75·8%
Москалів	13.000	2·8%
Поляків	11.000	2·4%
Жидів	86.000	18·3%

Таке визначення межі України на Поліссю не є однак справедливе. На північ від цієї межі лежить 30—50 км. широка полоса переходових говорів між українською та білоруською мовою. Всі вони стоять під великим впливом української мови і відрізняються від літературної української мови не більш (мають навіть менше) як пр. лемківський говір в Карпатах.

Ця максимальна українська територія обіймає :

Простору в км. кв.		46.000
Населення на 1914		1,397.000
Українців	985.000	75·4%
Москалів	96.000	7·3%
Поляків	21.000	1·6%
Жидів	203.000	15·5%
Інших	2.000	0·1%

7. Бессарабія. Українцям належить (разом із цими нерумунськими народностями,

що живуть серед них і радше присталиб до Українців, як до Румунів) білш ніж третя частина. По скомбінованю даних джерелами, можна повести ось яку межу української території в Бесарабії: Кілійський рукав дельти Дунаю попри Вилків, Килію, Ізмаїл, озеро Катлабух, північна межа ізмаїльського повіту аж до ріки Ялпух, рікою Ялпухом у гору аж повисше Комрату, потім місцевости: Чимишлія, Лешці, і північна межа акерманського повіту аж до ріки Дністра. Потім іде українська межа здовж правого берегу Дністра аж понизче міста Сороки, потім же на захід через Згурицю, Марамонівку, Городище, Дондюшани, східню границю хотинського повіту, місцевість Корпач, ріка Прут аж до Новоселиці при границі давньої Буковини.

Ця територія обіймає цілі повіти Хотин і Аккерман, східню половину повіту Ізмаїльського, північні окраїни Сороцького. В числах:

Простору в км. кв.		17.000
Населення на 1914		1.020.000
Українців	426 000	41 8%
Москалів	111.000	10 9%
Румунів	193.000	18 9%
Болгарів	102.000	10 0%
Жидів	94.000	9 2%
Німців	62.000	6 1%
Турко-Татарів	27.000	2 6%
Интих	5.000	0 5%

8. Слобідська Україна:

а) Ціх областей, яких свого часу жадала українська делегація при переговорах з большевиками в Орловській губернії, а то: простір на південь і захід від лінії Красний Ріг, Семиць, Трубчевськ, здовж річки Нерусу і Сева в гору через Тару, Алешковичі, Орлю з етнографічного боку ніяк не можна оправдати. Вони мають тільки стратегічну і то невелику вартість;

б) в Курській губернії зажадала згадана делегація ось якої межі: Амонь, Софронівка до р. Свапи, здовж Свапи й Сейму через Гушину, Лукянівку, Старий Оскол, Петропавлівку (Обухівку). По моїм докладним дослідям треба числити до сутоукраїнської території в Курській губ. ось що: цілий північський повіт (55.3% Українців офіційно), південну половину рильського повіту (31% по лінію Ломакіно-Куренево з виступом по Глушково й під Льгов, південну половину суджанського повіту (47.9% Укр.) по лінію Суджа—Довгий Колодязь, південно-західний кутик обоянського повіту (12% Укр.) аж до лінії Богатий—Кочетівка, цілий повіт Гайворон (60.5% Укр.), південну половину корочанського повіту аж по лінію Підвілляхи—Короча, цілий повіт Новий Оскол (55.6% Укр.), південна смужка повіту Старий Оскол (9% Укр.) аж до лінії Орлик—Козачок. Цими сутоукраїнськими округами цілком замкнений біль-

городський повіт, який треба в цілості зачислити до української території, хоч офіційально на перепись начисляє в йому тільки 21.2% Українців. Українська Курщина обіймає отже:

Простору в км. кв.		18.050
Населення на 1914		1,349.000
Українців	743.000	55.1%
Москалів	599.000	44.4%
Інших	7.000	0.5%

в) у Вороніжській губернії проходить етнографічна межа українського народу ось як: Городище, Саталівка, Россози, Репіївка, устя р. Потудані в Дін коло Коротояку, по Дону до сходу попри Ліски, потім Маслівка, Мечетка, Нижня Кисля, Козлівка, Бутурлинівка, Василівка, Бурлаївка, Красне, Піхівка, Банна. Ця територія обіймає цілі повіти: Богучар (81.8% Укр.), Острогжськ (90.8%); Бирюч (70.2%), Валуйки (51.6), південну половину павлівського повіту (43%), і граничні смуги повітів Бобрів (17%), Коротояк (17%), Новохоперськ (16% Укр.), в числах:

Простору в км. кв.		31.200
Населення на 1914		1,637.000
Українців	1,261.000	77.1%
Москалів	371.000	22.7%
Інших	3.000	0.2%

8. Донщина. Тут як і на Поліссю треба розрізнявати дві етнографічні межі і дві території. Мінімальну межю і територію дістає-

мо, коли вважатимемо Українцями тільки ціх 28.1% населення Донщини, що їх вважає ними перепись 1897 р.

Тоді ця мінімальна межа піде від Банної на Горячий, Краснопілля, Круглий Абазів, Березняки, Казанську, Мигулинську, Лиховидів, Дукмазів, Березову (Манькову), Риковську, Голову, Калитвенську, Дубовий, Усть-Білокалитвенську, Богданів, Каменське, Гундоровське, Дарівський, Кутейники, Грушівську, Ростів, Новоботайськ, Маничське, Орлівку, Мартинівку, Харитонівку, Протопопівське, Ремонтне, Ілинку, Крилів.

Ця мінімальна територія обіймає :

Простору в км. кв.		46.000
Населення на 1914		1,722.000
Українців	986.000	57·3%
Москалів	618.000	35·9%
Жидів	22.000	1·3%
Німців	37.000	2·2%
Вірмен	36.000	2·2%
Інших	20.000	1·1%

Максимальну територію Українців на Донщині дістанемо, коли по згідній думці етнографів і статистиків зачислимо т. зв. Низових Донських козаків до української народности. Їх звичаї українські, мова українська, тільки де-що попсована московщиною і татарщиною. Межі цієї максимальної території проходять

так: Гарячий, Краснопілля, Круглий, Абазів, Березняки, Казанську, Мигулинську, Лиховидів, Дукмазів, Березову (Маньковку), Чудаків, річка Кумшак аж до устя, Романівська, Нижній Тирів, Ілінка, Крилів, на границі астраханської губернії. В числах:

Простору в км. кв.		84.000
Населення		2,692.000
Українців	2,070.000	76·9%
Москалів	436.000	16·2%
Жидів	22.000	0·8%
Німців	48.000	1·8%
Вірмен	43.000	1·6%
Кімликів	48.000	1·8%
Інших	25.000	0·9%

9. Кубанщина і Чорноморщина. В цих областях визначає реферат д. Шелухіна теж окрему межу сутоукраїнської території, яку можна уважати мінімальною. Ця межа проходить по р. Єї, потім по границі Кубанщини йдуть на південь до Кубані, потім Кубаню аж поза Катеринодар, тут перехоплюється вузьким клином на правий бік Кубані, потім же завертається на південний захід і південь і доходить до Чорного моря коло Берегової, займаючи тим робом північно-західну частину Кубанщини і Чорноморщини. Ця границя не має ніякої ні етнографічної, ні політичної основи. Етнографічно творять Українці навіть по урядовій переписі 1897 р. на Кубанщині зглядно більшість (47·4%) супроти Мо-

скалів (42.6% і 10% Кавказців, Туркотатарів і інших. Ця перепись тут як і загалом на цілому Підкавказі дуже пофальшована на некористь Українців. Вже 1872 р. числив Чубинський на Кубанщині 60% Українців, так саме Русов. Коли спогадаємо, що від половини століття на Кубанщину йде сливе тільки українська еміграція, то 60% Українців на Кубанщині треба вважати тільки мінімальним числом.

На цих основах дістаємо для Кубанщини ось які числа :

Простору в км. кв.		95.000
Населення на 1914		2,985.000
Українців	1,791.000	60.0%
Москалів	895.000	30.0%
Кавказців	102.000	3.4%
Туркотатарів	81.000	2.7%
Німців	33.000	1.1%
Греків	33.000	1.1%
Інших	50.000	1.7%

Чорноморщина числить після урядової переписи 1897 р. тільки 16.1% Українців. Від 1897 до 1914 число населення майже потроїлося, причім емігранти були майже виключно Українці. В виду цього, що ряд нових українських селитьб достиг уже південно-східної границі Чорноморщини (Гаґрі), приблизна оцінка національних відносин Чорноморщини дає ось який образ :

Простору в км. кв.			8 338
Населення на 1914			153.000
Українців	92.000	60	%
Москалів	31.000	20	%
Греків	8.000	5	%
Вірмен	8.000	5	%
Кавказців	5.000	3	%
Жидів	1.000	1	%
Татарів	1.000	1	%
Чехів	1.000	1	%
Білорусинів	1.000	1	%
Поляків	1.000	1	%
Румунів	1.000	1	%
Инших	1.000	1	%

Цілу Чорноморщину треба так само як цілу Кубанщину рахувати до сутоукраїнської території.

У цілком подібному положенню є також

10. **С т а в р о п і л ь щ и н а.** Перепись 1897 р. записала тут тільки 36.6% Українців при 55.3% Москалів. Однак звісний учений статистик О. Русов числить тут не менше 80% Українців, і цю цифру з огляду на давню вже і що раз більшаючу еміграцію треба вважати мінімальною. В виду цього годі так робити, як роблено до тепер, себ то вважати сутоукраїнським тільки давній новогригоріївський (тепер поділений на благодарненський і прасковейський) повіт і робити в Ставропільщині тільки етнографічний острів. На мою думку повинна вся Ставропільщина бути вчислена до сутоукраїнської території. В числах :

Простору в км. кв.		54.300
Населення на 1914		1,329.000
Українців	1,063.000	80 %
Москалів	159.000	12 %
Туркотатарів	58.000	4.4%
Кімликів	16.000	1.2%
Німців	13.000	1 %
Вірмен	8.000	0.6%
Інших	11.000	0.8%

11. Дальші області, а то українську часть Астраханщини і Терщини, треба зачислити тільки до максимальної української території.

Коли зіставити ці дані з даними етнографічних карт (Рігтіх) і офіційної переписі то дістанемо для сутоукраїнської максімальної території в Астраханщині і Терщині межу: Крилів (на Донщині), східня границя Донщини до півночи аж недалеко по Сарепти, звідси на південний схід Цара, Тундутова, озера і багна Хамата, Заган нор., Єрханборо, Кошоти, Шуралінськ над Каспієм, західний беріг Каспія аж по устя Тереку, південним рукавом дельти Тереку, потім на захід горі Тереком і Малкою до границі Кубанщини. Докладне переведеня границі можливе тільки по дослідам на місці.

Українська територія Астраханщини представляється в цифрах ось як :

Простору в км. кв.			55 000
Населення на 1914			173 000
Українців	121.000	70·0%	
Москалів	9.000	5·0%	
Кімликів	17.000	10·0%	
Кіргізів	26.000	15·0%	

Українська територія Терщини числить:

Простору в км. кв.			28 000
Населення на 1914			430 000
Українців	258.000	60·0%	
Москалів	129.000	30·0%	
Туркотатарів	21.000	5·0%	
Німців	9.000	2·0%	
Інших	13.000	3·0%	

12. По цім огляді окрайних земель України подамо для повноти статистичний огляд осередних областей України.

Область Волинь.

Простір: 71.700 км. кв.	Населення: 4,189.000.
Українців	2,936.000 70·1%
Москалів	147.000 3·5%
Поляків	260.000 6·2%
Жидів	553.000 13·2%
Німців	239.000 5·7%
Інших	54.000 1·3%

Область Поділля.

Простір: 42.000 км. кв.	Населення: 4,057.000.
Українців	3,254.000 80·2%
Москалів	134.000 3·3%
Поляків	93.000 2·3%
Жидів	495.000 12·2%
Румунів	37.000 0·9%
Інших	45.000 1·1%

Область Київ.

Простір: **51.000** км. кв. Населення: **4,793.000.**

Українців	3,796.000	79·2 ⁰ / ₀
Москалів	283.000	5·9 ⁰ / ₀
Поляків	91.000	1·9 ⁰ / ₀
Жидів	580.000	12·1 ⁰ / ₀
Німців	19.000	0·4 ⁰ / ₀
Інших	24·000	0·5 ⁰ / ₀

Область Чернігів.

Простір: **52.400** км. кв. Населення: **3,132.000.**

Українців	2,681.000	85·6 ⁰ / ₀
Москалів	282.000	9·0 ⁰ / ₀
Поляків	3.000	0·1 ⁰ / ₀
Жидів	153.000	4·9 ⁰ / ₀
Німців	12.000	0·4 ⁰ / ₀

Область Полтава.

Простір: **49.900** км. кв. Населення: **3,792.000.**

Українців	3,527.000	93·0 ⁰ / ₀
Москалів	99.000	2·6 ⁰ / ₀
Жидів	152.000	4·0 ⁰ / ₀
Німців	8.000	0·2 ⁰ / ₀
Інших	8.000	0·2 ⁰ / ₀

Область Харків.

Простір: **54.500** км. кв. Населення: **3,417.000.**

Українців	2,754.000	80·6 ⁰ / ₀
Москалів	605.000	17·7 ⁰ / ₀
Поляків	7.000	0·2 ⁰ / ₀
Жидів	17.000	0·5 ⁰ / ₀
Німців	14.000	0·4 ⁰ / ₀
Інших	21·000	0·6 ⁰ / ₀

Область Катеринослав.

Простір: 63.400 км. кв.	Населення: 3,456.000.
Українців	2,381.000 68·9 ⁰ / ₀
Москалів	594.000 17·2 ⁰ / ₀
Поляків	21.000 0·6 ⁰ / ₀
Жидів	162.000 4·7 ⁰ / ₀
Німців	131.000 3·8 ⁰ / ₀
Румунів	14.000 0·4 ⁰ / ₀
Туркотатарів	41.000 1·2 ⁰ / ₀
Інших	111.000 3·2 ⁰ / ₀

Область Херсон.

Простір: 70.800 км. кв.	Населення: 3,745.000.
Українців	2,003.000 53·5 ⁰ / ₀
Москалів	790.000 21·1 ⁰ / ₀
Поляків	41.000 1·1 ⁰ / ₀
Жидів	442.000 11·8 ⁰ / ₀
Німців	169.000 4·5 ⁰ / ₀
Болгарів	34.000 0·9 ⁰ / ₀
Румунів	202.000 5·4 ⁰ / ₀
Інших	63.000 1·4 ⁰ / ₀

Область Таврія.

Простір: 60.400 км. кв.	Населення: 2,059.000.
Українців	869.000 42·2 ⁰ / ₀
Москалів	574.000 27·9 ⁰ / ₀
Поляків	14.000 0·7 ⁰ / ₀
Жидів	78.000 3·8 ⁰ / ₀
Німців	111.000 5·4 ⁰ / ₀
Туркотатарів	284.000 13·8 ⁰ / ₀
Греків	27.000 1·3 ⁰ / ₀
Болгарів	60.000 2·9 ⁰ / ₀
Інших	40.000 2·0 ⁰ / ₀

Для Чернігівщини прийнято в основу процент Українців, поданий О. Русовим, що, як звісно, був спеціалістом по цій області. В Ка-

тернославщині, Херсонщині і Таврії процент Українців обмежений на користь »паперових« Великоросів. По селах тут сливе ніде не має дійсних Москалів, а навіть тоді, коли всю людиність мійську зачислемо до Великоросів, то ще не дістанемо такого проценту, який подає офіційальна статистика. По моїй оцінці треба підвишити процентову скількість Українців в Катеринославщині на 80%, в Херсонщині на 68%, в Таврії на 65% (мінімально).

У Криму не було вже в 70-их роках суцільної татарської національної території. Уже карта Ріттіха показує тут правдиву етнографічну мозаїку. Тим менше можна нині говорити про суцільну татарську національну територію в Криму. Після переписи 1897 р Українці з »офіційальними« Москалями творять на Криму зглядну більшість (298.000 = 41.5%, Татари 284.000 = 38.6%). Тому по етнографічним принципам не можна відділювати Криму від України, тим більше, що в останніх двох десятиліттях сюди йшла значно українська колонізація.

Усе Чорноморське Побережжя від килійського рукава до Гаґрі належить до суцільної української національної території.

В зазначених вище границях загальний простір суцільної української національної території обіймає :

А. Мінімальний простір:

Простір: **905.000** км. кв. Населення: **51,249.000.**

Українці	36,605.000	71·3%
Москалі	6,384.000	12·5%
Поляки	1,449.000	2·8%
Жиди	3,884.000	7·5%
Німці	975.000	1·9%
Румуни	479.000	0·9%
Болгари	102.000	0·2%
Туркотатари	493.000	0·9%
Інші	879.000	1·7%

Б. Максимальний простір:

Простір: **1,056.000** км. кв. Населення: **53,906.000**

Українці	38,737.000	71·7%
Москалі	6,439.000	12·0%
Поляки	1,623.000	3·0%
Жиди	4,035.000	7·4%
Німці	984.000	1·8%
Румуни	479.000	0·8%
Болгари	102.000	0·2%
Туркотатари	514.000	0·9%
Інші	992.000	1·8%

III. Кольоніяльні простори України.

По офіційним і научним джерелам вносить мінімальне число Українців поза сучасною етнографічною Україною 2,660.000. З того в Європі і Азії 1,600.000. В Евразії розсипані українські кольонії довезними рядами від східних границь України по Тихий

Океан. Вони уявляють собою більші чи менші етнографічні острови. Та тільки найдалі на схід висунена Група українських кольоній творить таку цілість, що можна б її теж політично вважати українською і домагатися її офіційального признання Україні. Це т. н. Зелений Клип або Амурський і Приморський Край. Це простір великий на 1,091.000 км. кв. з населенням (1914) 857.000, з чого офіційально в 1897 р. було 15.6% Українців. Тенер рахують найнижші оцінки Українців в цих землях на $\frac{1}{2}$ мільона, себ-то на 58.3% усього населення. Число Москалів оцінюю на 200.000, себ-то 23.3%, Китайців на 60.000 = 7.1%, сибірських Тубольців на 50.000 = 5.8%, Корейців на 30.000 = 3.5%, інших 17.000 = 1.9%. Україна, як одна зі спадкоємниць давньої російської імперії му- сить домагатися теж участі в кольоніальному майні Росії саме, що до Амурського і Приамур- ського Краю в їх передвоєнних політичних границях.

IV. Скількість Українців на рр. 1914 і 1920.

На рік 1914:	Мінімально:	Максимально:
1. На спільній території	36,399.000	38,671.000
2. По-за нею в Європі і Азії	1,600.000	3,000.000
3. В Америках і інших частинах світу	1,060.000	1,500.000
	<hr/>	<hr/>
	39,059.000	43,171.000
Округло	39 мільонів	43 мільонів

Коли приймемо 2% щорічного приросту і поменшимо його дещо відповідно до воєнного часу, то дістанемо на рік 1920:

Мінімально: 43,680.000, кругло 44 мільйонів.

Максимально: 48,160.000, кругло 48 мільйонів.

V. Границі Української Держави з політичного і стратегічного боку.

А. Західня границя супроти Польщі мусить проходити по лівому (західньому) боці р. Бугу. Течва тієї ріки, коли вона мала бути границею України дає всі користи Полякам, усі некористи Українцям. Лінія Бугу в руках Поляків дає їм стратегічну перевагу перед усім: 1. тому, що середньої Галичини тоді ніяк не можна боронити, хіба величезною чисельною і матеріальною перевагою; 2. тому, що західня Волинь щойно на Стирі має оборонну лінію такої (навіть меншої) ваги, як Буг. Великий шмат землі з Володимиром, Ковлем, Берестем і Пинськом треба би покинути при початку кожночасної війни Полякам, які з огляду на невеличкість свого краю, густоту його населення і кращу залізничу сітку мабуть все скорше будуть змобілізовані, чим Українці. До того всього, яко границя, Буг тратить своє лучбове значіння для України, яко сплавна ріка. Тому не лінію Бугу, а лінію Вепра — Тисьмениці мусять брати в першу міру українські війська при війні з Польщею.

Що до лінії Сяну, то що найменше між Ярославом та Бабичами вона мусить переходити по лівому боці Сяну і Перемишль з добрим передпіллям належати до України. Тут найважливіші переходи на півночі Карпат з Польщі на Україну від многих віків. Поза лінією Сяну має Україна добрі оборонні лінії аж на деяких подільських ріках (Верещиця, Гнила Липа, Золота Липа, Стрипа і т. н.), яких праві береги з правила вищі як ліві. Без лінії Сяну вдержання Львова дуже трудне, коли не неможливе.

Що до клина Лемківщини, який висунений так далеко на захід, здавався декому, що він не до вдержання, то треба пам'ятати: 1. що такі висунені клини часті в верховинських краях (пр. Швайцарія); 2. лемківський клин дуже важний для нас, як добра сполука з Чехо-Словаччиною; 3. боронити його будуть поспільно з Українцями все і за кожную ціну Чехи проти евентуальної польсько-мадярської спілки.

Б. Південно-західня границя супроти Словаччини, Угорщини і Румунії. Супроти Чехів міродатна мусить бути чисто етнографічна границя, щоби не оставало між Українцями і ними ніже тіни. Супроти Мадярів границя визначена антантою дуже добра. Супроти Румунів на Мармароші треба добиватись, аби на схід від Сиготу границя йшла во-

доділом між Тисою і Самощем і щоби провал Прислопу остав за Українцями. Він доконче потрібний як сполука поміж угорською та буковинською Україною.

Що до границь на Буковині, то вони повинні йти докладно етнографічною межею аж до Кучурова великого. Що до Чернівців і цього клину української території, що висувається звідси аж під Сучаву, то нема можливости вратувати його, хіба до лінії Глибока—Станесте. Наконечна лінія, на яку можнаб згодитись, це: Кучурів великий (західня половина села), Михальче, Біла, Ленківці (за Прутом), а далі Прут аж до давньої австрійської границі.

В Бесарабії подані вище етнографічні границі творять мінімум, поза яке не можна дозволити пійти Румунам. Яр Дністра це може найлучча стратегічна річна границя в цілій східній Європі. Ніяким робом не можна її в цілості полишити Румунам, помінаючи вже півміліона бесарабських Українців. Жадати від Румунів більшу пайку Бесарабії не ялося, бо треба з ними (не тільки тепер) тримати добру злагоду. Одно є дуже важне. В договорі з Румунією повинно бути умовлене для України право підприємання регуляційних робіт на Дністрі так по однім як і по другім боці (греблі, гати, забудовання яруг і провалля і т. и.) та необмеженої плавби по Дністрі. Ця плавба має не малу будучину.

Межі України мусять доконче сягати ки-
лійського рукава Дунайської дельти. Це ко-
нечне для легкої лучби з Німеччиною, Чехо-
Словаччиною, Югославією і т. п. Дунайські
пароплави можуть тоді з серця Німеччини де-
шево привозити мануфактуру на Україну і
звідсі вивозити сирівці. Втрата дунайського
берегу для України значить утрату половини
торговельних звязків із Середньою Європою.

В. Північна границя.

1. Супроти Білої Руси вона не може ніякім
робом йти здовж Припяти, тільки в деякому
відступі на північ від неї, не тільки з етногра-
фічного, але і з політично-стратегічного і госпо-
дарського боку. Припять — це головна водяна
артерія, що лучить Україну з Середньою Євро-
пою. Оба її береги мусять бути в українських
руках, коли ця артерія лучби має сповнити
своє переважче завданя. Про вагу посідання
залізниці Гомель—Пинськ, що йде по лівому
боці Припяти, вже і не говорю.

2. Супроти Московщини. Отся границя
поміж усіма границями України найважнійша
і найнебезпечнійша. Видатних стратегічних
ліній більшого значіння тут не має, з лучбо-
вого боку дуже падькатися коло теперішних
залізничних вузлів нема потреби, бо ціла за-
лізнична сітка України будована досі з по-
гляду московських центрів лучби і сама по собі
дуже швидко і основно мусітиме перемінитись.

З політичного боку найважливіше, щоби як найменше московського етнографічного елемента брати в межі України. Тому треба прийняти і боронити всіма засобами подану вище мінімальну етнографічну границю. При цім не тратити навіть ніякого існуючого залізничного вузла і хоч полишає деякі українські клички і острови Москалям та береся з їх тільки можливо найменчу скількість в українську державу і дістає доволі просту граничну лінію. Колиж взяти максимальну границю, визначену свого часу д. Шелухіним, то користаєся тільки пару підрядних стратегічних лінійок, а зате береся масу Москалів в українську, вже і так етнічно доволі мішану державу.

Поліські болота, яких оба береги заселені Українцями, не становлять такої неперехідної перепони, як це думано давнійше. Осушування болот поступило далеко і ця природна перепона може небавом зникнути. Але й так не належить сподіватися центрального нападу з цього боку. Поки що всі переходи через ці болота можна уважати вузкими переходами.

Г. Східня границя.

Ідеальна східня границя України булаб: р. Хопер від Новохоперська по своє устя в Дін, потім р. Дін аж по станицю Пятізбянську, звідси на схід до озера Сарпа і рядом озер і болот на південний схід до Шуралинська над Каспієм, звідсиж берегом Каспія аж по дельту

Терека включно. Починаючи від озера Сарпа вона згоджується з поданою мною повище етнографічною максимальною межею України. Однак клин московської і ніби московської Донщини вривається між Хопром і Сарпою глибоко в цю ідеальну границю.

Без посідання Криму існування України як дійсно самостійної держави є поважно загрожене. Україна мусить на всю свою будучину опертися як найсильніше на свій чорноморський беріг і проти північного сусіда шукати опори в державах заходу.

Простір України.

Простір обіймає поверх 1,000.000 км. кв. і забезпечити його можуть не так поодинокі кріпості, як укріплені полоси із поодинокими фортами. Ворожа армія мусіла би роздробити цілком свої сили на здобування поодиноких укріплених місць оскільки не захотіла би їх виминути та лишити собі ворога за плечима. Великий простір України має ці добрі сторони, що до його обсадження треба величезних сил.

VII. Р і с т н я.

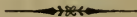
Ліси улегчують оборону а утрудняють напад. На Україні лісів безумовно за мало. Налезало би подбати про заліснення особливо оборонних ліній, тим більше, що на території України ліси можуть рости майже всюди.

VIII. Н а с е л е н н я .

Нерівномірність густоти населення, можна сподіватися, в короткому часі вирівняєся. Скупчення населення по великих містах улегшують ворогови опанувати Україну, тому треба при помочи відповідної земельної політики та переселенчими способами цьому зарадити, бо зріст міст для краю наскрізь рільничого дуже некорисний. При помочи енергійно переведеного переселенчого закону можна позбутися пограничних мішаних полос а на граничнім поясі оселити чисто українське населення.

IX. М о р е .

Чорне Море можна назвати остовою України і на нім Україна повинна опертися. Море найскорше може получить Україну із Європою, тим більше, що над берегами Чорного Моря лежать багаті на вугіль, залізо та нафту осередки України.

Книжки

П. Франко: Словник. Англійсько Український і Укр. Англійський.

Осип Турянський: „Поза межами болю“

Руська письменність, усі томн.

Василь Вишиваний: „Серед Гір“.

Календар, Віденський, на рік 1922.

Листівки:

Листівки, ориг. світлини, 9 родів,

„ з воздушного виду, 10 родів.

„ в красках, 22 родів, Київській і У. С. С.

„ цинькодруки.

Заліпки на листи:

Листові заліпки, тризуб золотистий.

„ „ „ білий.

„ „ „ лев синьожовтий.

Портрети:

Митрополит Гр. А. Шептицький (24 × 40 цт.).

Портрети виконуєся на замовлене за надісланем фотографії по цінах можливо дешевих.

Т. Шевченко, світлини.

Відзнаки:

Арханг. Михайл з тризубом з металю.

„ „ з тризубом з емалі.

Відзнака Тризуб золотистий.

„ Шпилька до краватки, тризуб в емалі.

„ Лев золотистий.

„ Шпилька до краватки, ангел золот.

„ Тризуб, до шапки в емалі.

„ „ золотий.

„ „ срібний.

„ Соборної України, металева.

Тризуб вирізуваний:

Срібний золочений, дубле, товин брошка.

Більший для жінок як намисто.

Менший як дармовис до годинника.

Артистичні вироби в гуцульськiм стилю.

Гуцульські топірці та инше.

СВІЙ ДО СВОГО!

Перша українська кравецька майстерня у Відні
поручає ласкавій пам'яті земляків свій багатий
склад сукон і інших матерій.

Приймає замовлення на убрання цивільні, військові, жіночі,
священнічі і иншу домашню потребу.
При більших замовленнях значний опуст. — Ціни приступні.
Викінчення старанне.

ТЕОДОР САВУЛА, ≡ ВІДЕН, I. ≡
Riemergasse Nr. 2

Друкарня Карла Германа, Відень IX., Alserstrasse 50.